

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Fakulta Pedagogická
Katedra Matematiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ZADLUŽENOST DOMÁCNOSTÍ V ČR

Vypracovala: Pavlína Dědičová
Vedoucí práce: PhDr. Pavel Hejtman, Csc.

České Budějovice 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma **Zadlužení domácností v ČR**, jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích .....

Poděkování:

Ráda bych poděkovala panu PhDr. Pavlu Hejtmanovi, CSc. za odborné vedení této práce, cenné připomínky, ochotu a čas, který mi věnoval.

Anotace:

Bakalářská práce popisuje vývoj zadluženosti domácností v ČR, především po roce 2000, kdy dynamika růstu zadluženosti zaznamenala vysoké tempo. Dále se zabývá strukturou zadluženosti domácností a dopady předluženosti domácností .

Annotation:

Bachelor thesis describes the development of household debt in the Czech Republic, especially after 2000, when the growth rate of debt recorded high tempo. It also deals with the structure of household debt and the effects of over-indebtedness of households.

OBSAH

1. ÚVOD.....	5
2. DOMÁCNOSTI A ZADLUŽENÍ.....	7
2.2. Poptávkový faktor.....	9
2.3. Nabídkový faktor.....	10
2.4. Důsledky zadluženosti.....	10
3. DOMÁCNOSTI – makroekonomický pohled.....	12
3.1. Sektor domácností jako spotřebitel.....	13
3.2. Vývoj disponibilního důchodu.....	14
3.3. Míra úspor.....	18
3.4. Míra finančních úspor.....	20
4. VÝVOJ ZADLUŽENOSTI.....	22
4.1. Struktura zadluženosti.....	22
4.1.1. Bankovní úvěry.....	24
4.1.2. Spotřebitelské úvěry.....	27
4.1.3. Nebankovní úvěry a půjčky.....	29
4.2. Rizika zadlužení domácností.....	31
5. DOPADY ZADLUŽENÍ DOMÁCNOSTÍ	33
5.1. Exekuce.....	34
5.2. Osobní bankrot.....	36
5.3. Konsolidace půjček a úvěrů.....	39
6. ZADLUŽENOST ČR V POROVNÁNÍ S EU.....	40
7. ZÁVĚR.....	42
SEZNAM GRAFŮ.....	45
SEZNAM LITERATURY.....	46

1. ÚVOD

Pojem hospodaření se v současné době v souvislosti se zadlužením používá často. Hospodaření je spojováno s činností států, firem, domácností i jednotlivců. Jedná se o ekonomické činnosti, jako je plánování, organizace, výroba, prodej či investování. Platí pravidlo, že každá domácnost se má naučit hospodařit se svými příjmy a majetkem. V současné době se tento pojem hospodaření domácností používá především v souvislosti se správou finančních prostředků. Vedle toho je velmi důležitá také správa hmotných věcí, organizace, využití či prodej stávajícího majetku, se kterým domácnosti hospodaří. Naši předkové více hospodařili právě s majetkem než s penězi. Dokázali využít svých statků k dobrému hospodaření a zajištění své domácnosti.

Majetek domácností tvoří:

- Hmotné statky, který se dále dělí na movitý a nemovitý majetek
- Nehmotné statky, kam můžeme např. zařadit duševní vlastnictví či patentové ochrany

Pojem domácnost u nás vymezuje právní řád v § 115 občanského zákoníku. Uvádí se v něm, že domácnost tvoří osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. Jinými slovy tedy jde o soužití více osob, které sdílejí společnou domácnost, společně hospodaří, společně uspokojují své potřeby. Ne všichni členové domácnosti musí nutně finančně přispívat na její chod (např. děti a studenti). Příslušníci jednotlivých domácností chtějí uspokojovat své potřeby na trhu, domácnost lze tedy charakterizovat jako spotřebitele. Rozhodují zejména o tom, kdy, kde, kolik a co si koupí. Velmi dobrý přehled o příjmech a výdajích domácností poskytuje rozpočet domácnosti.

V praxi se můžeme setkat se třemi druhy rozpočtu domácností:

- 1) Přebytkový rozpočet – příjmy domácnosti jsou vyšší než výdaje. Po zaplacení všech nákladů domácnosti finanční prostředky zbývají.

2) Vyrovnaný rozpočet – příjmy domácnosti se rovnají výdajům. Domácnost hospodaří s takovými prostředky, které odpovídají spotřebě, a po uhrazení veškerých nákladů žádné finanční prostředky nezbyvají.

3) Schodkový rozpočet – příjmy domácnosti jsou nižší než výdaje. Domácnost má nedostatek finančních prostředků, není schopna pokrýt veškeré náklady.²¹

Domácnosti se naučily za poslední dvě dekády financovat své potřeby mimo jiné dluhy. Došlo tedy k výrazné změně v jejich chování oproti minulosti. Také došlo ke zvýšené orientaci českých domácností na spotřebu. V obdobích příznivých ekonomických podmínek ve snaze zlepšit si svou životní úroveň, se začaly při nedostatku finančních zdrojů zadlužovat.

Domácnosti se zadlužují prostřednictvím dluhových finančních instrumentů. S těmito instrumenty se obchoduje v rámci finančního trhu na úvěrovém trhu. „Úvěrový trh můžeme vymezit jako systém institucí a instrumentů zabezpečujících pohyb kapitálu na úvěrovém principu mezi bankami a nebankovním sektorem; lze sem zařadit i vzájemné úvěrové obchody bank, resp. dalších finančních zprostředkovatelů, které nejsou (vzhledem k době splatnosti) součástí peněžního trhu a vzhledem k formě (nejde o cenné papíry) ani součástí trhu kapitálového. Dominantní úlohu na úvěrovém trhu hrají komerční banky.“¹⁵ Úvěry domácnostem patří k jedné z nejdynamičtěji rozvíjejících se služeb domácnostem.

Zadluženost, její růst a dopady na ekonomiku, její důvody a důsledky, určení rizik s rostoucím zadlužením se staly předmětem řady ekonomických analýz a diskuzí.

---

²¹ *Hospodařit je umění*. Příručka pro pedagogy k výuce vybraných témat finanční gramotnosti na středních školách. 2010 [online]. [cit. 2012-07-23]. Dostupné z WWW: <http://www.financi-gramotnost.eu/PDFs/DT%20NOVE%20VYZVY%20publikace.pdf>

¹⁵ REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. Praha: Management Press, 2005. 627 s. ISBN 80-7261-132-1.

2. Domácnosti a zadlužení

Zadluženost domácností je pojem charakterizující situaci, kdy se domácnosti na finančním trhu dostávají do pozice dlužníků. Tedy do role subjektů, jejichž příjmy z nějakého důvodu nepostačují ke krytí výdajů a které si potřebné zdroje půjčují ve formě úvěrů nebo obdobným způsobem od jiných subjektů. Je možné rozlišovat mezi dvěma druhy zadluženosti domácností, plánovanou a neplánovanou. První jmenovaná je nejčastějším způsobem, jakým domácnosti přistupují k dluhům. Plánovaná zadluženost je motivována snahou o vyhlazování spotřeby v průběhu životního cyklu nebo investicemi do vzdělání, předmětů dlouhodobé spotřeby apod. Druhou cestou k úvěrům je zadluženost neplánovaná. Na rozdíl od plánované nezávisí tolik na vůli dlužníka. Vychází z nečekané události jakou je například ztráta zaměstnání, nemoc, neplánované narození dítěte apod. Tyto situace vedou domácnosti k ochotě zadlužit se, aby překonaly krátkodobý výpadek v příjmech.¹⁸

V průběhu devadesátých let nedocházelo k výraznému zadlužování domácností. Za celé desetiletí nedošlo k výrazným zvrátům a zadlužení domácností v některých fázích dokonce i pokleslo. Důvody je možné spatřovat jednak v nejisté budoucnosti, dále pak v rozsáhlých ekonomických a sociálních změnách, neochotě bankovních ústavů půjčovat drobným klientům, vysoké výši úroků, výkyvech v cenové hladině, nedostatečné produktové nabídce bank i jiných finančních zprostředkovatelů apod.

Ke zlomu v zadlužení domácností došlo až na počátku nového tisíciletí, přibližně v polovině roku 2000.² Po roce 2000 došlo k oživení české ekonomiky. Mezi 2001-2004 vykazovala ekonomika stabilní růst, který byl podporovaný např. vysokým tempem

---

¹⁸ ZAJÍČKOVÁ Drahomíra, *Struktura spotřeby domácností zaměstnanců a důchodců v letech 2004-2008, sociálně-ekonomické souvislosti na začátku 21. století*. Praha, 2010. [online][cit. 2012-02-04]. Dostupné na WWW: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_330.pdf

² ANTOŠ Ondřej, *Vývoj zadluženosti českých domácností*. . Odborná studie finančního serveru Měšec.cz [online]. Praha, 2006 [cit. 2012-10-29]. Dostupné na WWW: http://i.iinfo.cz/urs-att/Studie_o_zadlulenosti_ceskych_domacnosti_2006-1-116048262929820.pdf

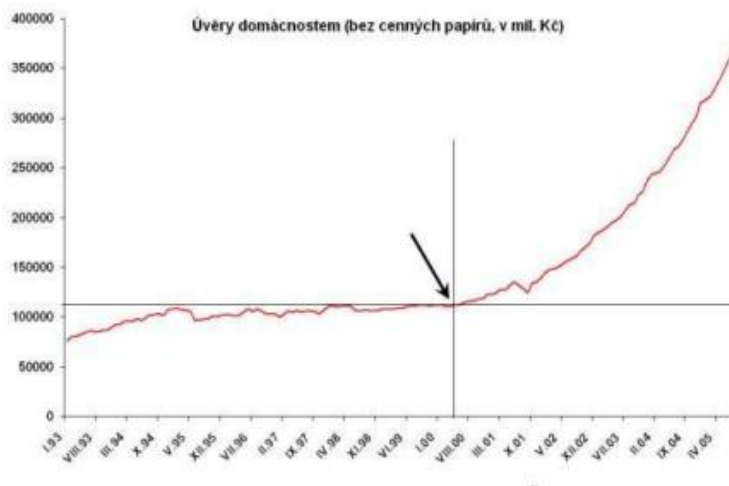
růstu průmyslové a stavební výroby, zvyšujícím se růstem spotřeby domácností, posilováním koruny, snižující se mírou inflace, poklesem cen průmyslových výrobců. V letech 2005-2006 došlo ke změně faktorů růstu - hlavním faktorem růstu ekonomiky se stal zahraniční obchod, koruna nadále posiluje, klesá nezaměstnanost. Příznivé ekonomické podmínky vedou ke zvýšené spotřebě domácností. S rostoucí spotřebou začala růst následně i zadluženost domácností, protože rostoucí spotřebu je nutné krýt zvýšenými důchody. V případě, že domácnosti jich nemají dostatek, tak se zadlužují.⁹

Rok 2008 je rokem přelomovým, zaměstnanost v průměru ještě roste, což se pozitivně odráží na celkové míře nezaměstnanosti (4,4 %), ale od 2. poloviny roku 2008 se do ČR začínají promítat důsledky celosvětové ekonomické krize. Dochází postupně ke zhoršování podmínek hospodářského vývoje; růst HDP během roku postupně zpomaluje, rovněž tak intenzita růstu zaměstnanosti, souběžně začíná klesat i počet volných pracovních míst. Průměrná výše hrubé měsíční mzdy dosahuje 23 542 Kč, oproti roku 2007 se nominálně zvýšila o 8,5 %, v roce 2008 však byla vysoká míra inflace, reálná mzda se zvýšila jen o 1,9 %. Jednalo se o nejmenší zvýšení za posledních 10 let.⁴

---

⁹ HRONOVÁ Stanislava, HINDLS Richard, *Ekonomické chování sektoru domácností ČR - spotřeba a zadluženost*, Statistika.Praha:Professional Publishing,2008,roč.45,č.3,str.189-204 . ISSN 0322-788X

⁴ DUBSKÁ Drahomíra *Úspora a zadluženost:ocitly se české domácnosti v dluhové pasti?* [online].Praha,2008.[cit.2012-10-12]. Dostupné na WWW.
<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1151-08>

Graf 1 - Úvěry domácnostem. Zdroj: http://i.iinfo.cz/urs-att/Mesec_cz-studie_o_zadluzenosti_ceskych_domacnosti-113015889801607.pdf

Takzvaný úvěrový zlom lze vypočítat z celkového objemu úvěrů domácnostem (viz graf 1 výše), kde je zřetelná změna trendu někdy kolem poloviny roku 2000. Obdobně změnu trendu naznačuje i podrobnější analýza některých dalších časových řad. Níže uvedený graf 2 ukazuje vývoj objemu úvěrů přijatých domácnostmi z pohledu meziročních přírůstků a zároveň těchto přírůstků očištěných o vliv změn cenové hladiny. Zatímco ve druhé polovině devadesátých let docházelo k reálnému meziročnímu poklesu úvěrů přijatých domácnostmi, od počátku nového desetiletí se tento trend změnil, a to nejen nominálně, ale i reálně.²

² ANTOŠ Ondřej, *Vývoj zadluženosti českých domácností*. . Odborná studie finančního serveru Měšec.cz [online]. Praha, 2006 [cit. 2012-10-29]. Dostupné na WWW: http://i.iinfo.cz/urs-att/Studie_o_zadluzenosti_ceskych_domacnosti_2006-1-116048262929820.pdf

Graf 2. Zdroj: http://i.iinfo.cz/urs-att/Mesec_cz-studie_o_zadluzenosti_ceskych_domacnosti-113015889801607.pdf

2.2. Poptávkový faktor

Důvody můžeme spatřovat jak na straně poptávky, tak na straně nabídky. Na straně poptávky je zadlužování nejvíce podpořeno touhou po vlastním bydlení. Toto bylo možné realizovat i díky poklesu úrokových sazeb po roce 1999, který s výjimkami trvá dodnes. Úrokové sazby jsou nejdůležitějším ukazatelem pro domácnosti pro rozhodování přijetí úvěrů. Příznivé podmínky v oblasti úrokových sazeb podpořily ochotu domácností se zadlužovat. Hypoteční úvěry tak začaly tvořit největší procento přijatých úvěrů. Vývoj úrokových sazeb na nově poskytnuté bankovní úvěry domácnostem je znázorněn v grafu 3, kde je patrný pokles úrokových sazeb na nově poskytnuté úvěry a zároveň pokles úrokových sazeb na vklady domácností, který může mít i za následek snižující se úspory domácností u bank a jejich nezáměr o spořicí produkty.

Graf 3 - Zdroj: ČSÚ-časové řady ARAD

2.3. Nabídkový faktor

Na straně nabídky je jistě nejmarkantnější změna v chování bank i jiných finančních zprostředkovatelů vůči domácnostem a stoupající ochota domácností se zadlužovat. Za touto změnou můžeme vidět i dokončenou privatizace bank. Zahraniční vlastníci přinesli celou škálu nových úvěrových produktů, od hypoték až po spotřební úvěry, kreditní a debetní karty, kontokorenty apod. a stejně tak marketingové strategie jejich prodeje. Jednotlivé produkty jsou popsány ve 4. kapitole od str.24.

2.4. Důsledky zadluženosti

Důsledky rostoucí zadluženosti můžeme vnímat také z pohledu tzv. vytěšňovacího efektu. Z mikroekonomického pohledu je každá domácnost subjekt, který má omezené možnosti z hlediska svého rozpočtu. Jestliže se domácnost začne zadlužovat, většinou omezuje tím i své úspory, ale také spotřebu.¹ Toto chování může mít za následek, že se ve společnosti začne projevovat snížení poptávky domácností po výrobcích, zboží a službách. Z makroekonomického pohledu pokud nebudou mít domácnosti pravidelný příjem, tak úvěry začnou splácet z úspor a případně jiných nefinančních aktiv. Vysoké tempo zadlužování, klesající míra úspor a míra finančních úspor, které povede k předlužení domácností a tudíž k neschopnosti splácet své závazky, může být

¹ ANTOŠ, Ondřej *Analýza zadluženosti českých domácností*. Odborná studie finančního serveru Měsíc.cz [online]. Praha, 2006 [cit. 2012-10-29]. Dostupné na WWW: http://i.iinfo.cz/urs-att/Mesec_cz-studie_o_zadluzenosti_ceskych_domacnosti-113015889801607.pdf

závažným makroekonomickým problémem.⁹ Rizika zadlužení jsou popsána na str.31 ve 4.kapitole.

---

⁹ HRONOVÁ Stanislava, HINDLS Richard, *Ekonomické chování sektoru domácností ČR - spotřeba a zadluženost*, Statistika.Praha:Professional Publishing,2008,roč.45,č.3,str.189-204 . ISSN 0322-788X

3. Domácnosti – makroekonomický pohled

Podle ekonomických teorií makroekonomie zkoumá ekonomickou realitu - ekonomiku, na rozdíl od mikroekonomie nestuduje chování jednotlivých subjektů (pracovníci, firmy, apod.), ale zkoumá ekonomiku jako celek (ekonomiku celého státu).

Subjekty v makroekonomii jsou:

firmy - všichni výrobci státu. Výrobci mají poptávku po výrobních faktorech (práce, přírodní zdroje, kapitál) a materiálových vstupech do výroby, následně pak na trhu nabízí zboží (statků a služeb)

domácnosti - všichni občané státu. Ti na jedné straně nabízejí svou práci na trhu práce, na druhou stranu mají poptávku po zboží firem

stát - všechny instituce státu, které zajišťují proces přerozdělování (výběr daní a sociálního pojištění a jeho přerozdělení formou sociálních dávek, státních dotací apod.) a obhospodařují veřejné statky (státní zdravotnictví, státní školství, obrana státu apod.). Jako takové i tyto instituce na jedné straně vystupují na straně poptávky (poptávka po pracovnících veřejného sektoru, poptávka po zboží firem), na druhé straně nabízejí veřejně prospěšné služby, za které ovšem neplatíme přímou cenu (není to tržní vztah), ale jsou financovány z příjmů státního rozpočtu, především z daní

Schematickým obrazem národního hospodářství umožňující popsat soubor hlavních ekonomických transakcí spjatých s ekonomickou činností v každé zemi, tj. proces výroby, rozdělování, spotřeby a akumulace, je národní účetnictví.

Sektor domácností je součástí národní účetnictví, jež je makroekonomickým modelem, který odráží vztahy mezi subjekty na území daného státu. Nejedná se o souhrn toků, ale o pohyb zboží, služeb, finanční transakce mezi subjekty na území státu. Má přinést číselnou představu o hospodářství země, o ekonomických jevech. Oproti podnikovému účetnictví, které je v kompetenci účetních, je národní účetnictví v kompetenci statistiků. Národní účetnictví je tedy i statistickým modelem národního hospodářství, systémem statistických makroekonomických informací. Znalost systému národních účtů je nezbytným předpokladem porozumění jejich údajům, a tím

i předpokladem kvalitních analýz na nich založených. Součástí národního účetnictví jsou účty sektoru domácností.¹⁴

Sektor domácností zahrnuje jednotlivce nebo skupiny jednotlivců jako konečné spotřebitele a drobné podnikatele a výrobce podnikající podle živnostenského zákona, ale nezapsané v obchodním rejstříku produkující tržní výrobky, finanční a nefinanční služby za předpokladu, že odpovídající činnosti nejsou oddělené od těchto subjektů bez rozlišení velikosti subjektu, resp. počtu zaměstnaných osob. Osoby trvale žijící v institucích, které mají jen malé nebo žádné právo v ekonomickém i jiném rozhodování, tj. osoby trvale žijící v domovech důchodců, dlouhodobě ležící pacienti v nemocnicích, členové náboženských řádů žijící v klášterech a dlouhodobě odsouzení. U těchto osob se předpokládá, že vytvářejí dohromady jednu domácnost; tj. jednu institucionální jednotku.⁸

3.1. Sektor domácností jako spotřebitel

Při analýze chování domácností jako spotřebitelů je užitečný výpočet relativních ukazatelů, které charakterizují sklon ke spotřebě (vztah spotřeby domácností a jejich hrubého disponibilního důchodu), sklon k úsporám (vztah hrubých úspor a hrubého disponibilního důchodu) a důchodovou pružnost spotřeby (podíl relativního přírůstku spotřeby domácností na relativním přírůstku hrubého disponibilního důchodu). Výpočet těchto ukazatelů naznačuje změnu v chování domácností. ČSÚ publikuje každé čtvrtletí sektorový účet domácností, v němž jsou předběžné odhady rozdělení a užití důchodů sektoru domácností ČR. To umožňuje analyzovat aktuální informace o chování tohoto sektoru. Zde také vyzorujeme a uvidíme trend poklesu míry hrubých úspor domácností a zvyšující se sklon ke spotřebě.¹³

Z výše uvedeného vyplývá, že u sektoru domácností je nejvíce důležitá veličina disponibilní důchod, tj. vývoj struktury spotřeby a zdrojů úhrady této spotřeby.

---

¹⁴ *Národní účetnictví* [online]. [cit. 2012-08-12]. Dostupné na WWW: <http://nb.vse.cz/~urbanek/VF200/NarUcetnictvi.pdf>

⁸ *Historická ročenka národních účtů 1990-2010*. ČSÚ, Praha, 2012. IBSN 978-80-250-2177-4

¹³ *Makroekonomická analýza, prognóza a hospodářská politika* [online]. [cit. 2012-08-12]. Dostupné na WWW: <http://rybacek.esports.cz/2c/SNU-Spevacek.pdf>

Disponibilní důchod je souhrn všech prvotních a druhotných důchodů domácností (jako spotřebitelů a i podnikatelů). Struktura tvorby disponibilního důchodu a jeho užití na konečnou spotřebu je nejdůležitější částí účtu sektoru domácností. Je součtem hrubých mezd a platů, důchodů z podnikání a z vlastnictví, salda sociálních a ostatních důchodů. Tvoří stabilně zhruba dvě třetiny národního disponibilního důchodu. Spotřeba domácností je z makroekonomického hlediska vyjádřena ukazatelem výdajů na konečnou spotřebu domácností, který zahrnuje hodnotu zboží a služeb (krátkodobé a dlouhodobé spotřeby s výjimkou domů a bytů) pořízených domácnostmi a část nesplacené spotřeby (hodnotu zemědělských produktů se samozásobením a hodnotu služeb bydlení, které si majitel poskytuje sám).⁶

Průměrný sklon ke spotřebě je dán podílem konečné spotřeby na disponibilním důchodu. Procentuálně vyjadřuje, jaká část hrubého disponibilního důchodu byla použita na spotřebu. Průměrný sklon k úsporám vyjadřuje v procentech, jaká část disponibilního důchodu zbývá domácnostem po úhradě konečné spotřeby. Mezní sklon ke spotřebě vychází z přírůstkových veličin a ukazuje, jaká část přírůstku disponibilního důchodu byla vynaložena na konečnou spotřebu, tj. ukazuje způsob užití přírůstku disponibilního důchodu.¹⁰

3.2. Vývoj disponibilního důchodu

Ve struktuře čistého disponibilního důchodu domácností je nejvýznamnější položka mezd a platů. Podle dat z ročních národních účtů (zahrnující položkou náhrady zaměstnancům, která je vyšší o platby pojistného) v roce 2012 představovaly 62,5 % hrubého disponibilního důchodu domácností. Jejich podíl je v čase stabilní, v průměru za roky 1993-2012 činil 60,4 %, zvýšil se v době konjunktury (63,5 % v roce 2007 a 63 % v roce 2008). V roce 2012 bylo vyplaceno sektoru domácností na mzdách a platech 1259,6 mld., což bylo 3,4krát víc než v roce 1993 (365,7 mld. korun). Proti roku 2011

---

⁶] FORIŠKOVÁ Dana, *Analýza zadluženosti domácností v České republice* [online] [cit. 2013-07-05]. Dostupné na WWW: http://www.ekf.vsb.cz/miranda2/export/sites-root/ekf/frpfi/cs/okruhy/rocnik-2007/prispevky/dokumenty/S154_Foriskova_Dana.pdf

¹⁰] HRONOVÁ Stanislava, HINDLS Richard, *Národní účetnictví, koncept a analýzy*. Nakladatelství C.H.Beck, 2000, str. 66-67. ISBN 80-7179-235-7

vzrostl objem mezd a platů v domácnostech v roce 2012 nominálně o 21,6 mld. korun, tj. o 1,7 %. Byl to třetí nejhorší meziroční výsledek od roku 1993 po poklesu v krizovém roce 2009 (-1,6 %) a velmi mírném růstu v roce 2010 (+1,4 %). I v roce 2011 byl z pohledu domácností přírůstek jejich mezd a platů proti předchozímu roku vyšší (+2,3 %). Vysoká tempa růstu mezd a platů v polovině 90. let souvisela s vysokými tempy růstu cen pro spotřebitele. Průměrná míra inflace dosahovala v roce 1993 ještě +20,8 % a teprve v roce 1997 klesla na +8,5 % (v roce 1998 však činil opět růst spotřebitelských cen podle průměrné míry inflace +10,7 %). Během konjunktury české ekonomiky v letech 2004-2008 rostly mzdy a platy v průměru o 7,2 % ročně (v letech 2004 a 2007 o 7,8 % ročně).³

Krizový rok 2009 vedl vlivem prudkého snížení počtu pracovních míst (až o stovky tisíc osob) k redukci objemu mezd a platů – firmy se snažily zachovat si úroveň ziskovosti při prudkém propadu poptávky, škrtyly hlavně na mzdových nákladech. Po roce 2009 růst mezd a platů v české ekonomice byl ve srovnání s předchozím obdobím velmi mírný, v roce 2010 se objem mezd a platů zvýšil nominálně o 1,4 %, v roce 2011 o 2,3 % a v roce 2012 činil jejich roční přírůstek +1,7 %. Tento mírný růst mezd a platů oslabil koupěschopnou poptávku domácností, stejně jako relativně rychlý růst cen pro spotřebitele. Právě nepříznivý vývoj reálné mzdy způsobil, že se důvěra lidí v českou ekonomiku i jejich vlastní finanční situaci zhoršila a tato nedůvěra trvala až do poloviny roku 2012, kdy se projevilo mírné zlepšení. Tím se oslabil podíl zisků živnostníků (tj. jejich provozního přebytku a smíšeného důchodu) na celkových disponibilních příjmech českých domácností. V roce 2012 se zmenšil na 23,2 %, nejméně od roku 1993. I v roce 2009 byl jejich podíl vyšší, tj. 25,9. K poklesu podílu zisků živnostníků na těchto komplexních příjmech domácností – i když velmi mírnému – dochází dlouhodobě, už od počátku minulé dekády. Důvodem je zřejmě zmíněný relativně významný růst mezd a platů za konjunktury. V tomto období rostly zisky živnostníků, ale ne v takové míře, jako rostly mzdy a platy zaměstnanců. V této souvislosti je možné uvažovat o snaze o daňovou optimalizaci a dalších aspektech, které zřejmě tyto malé firmy využívají k modifikaci nákladově-příjmových relací svého podnikání.

---

³ *Domácnosti v ČR: příjmy, spotřeba, úspory a dluhy 1993-2012*. [online] 2013. [cit. 2012-8-20]. Dostupné na WWW:

[http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/\\$File/115911a02k01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/$File/115911a02k01.pdf)

Další součástí disponibilních příjmů domácností, tj. čisté příjmy z majetku (z vlastnictví) a čisté příjmy z přerozdělení, co do objemu peněz v letech 2010-2012 spíše stagnovaly. Vedle redukce příjmů domácností z podnikání se v proporcích čistého disponibilního důchodu domácností zvýšil zejména podíl čistých příjmů z přerozdělení.

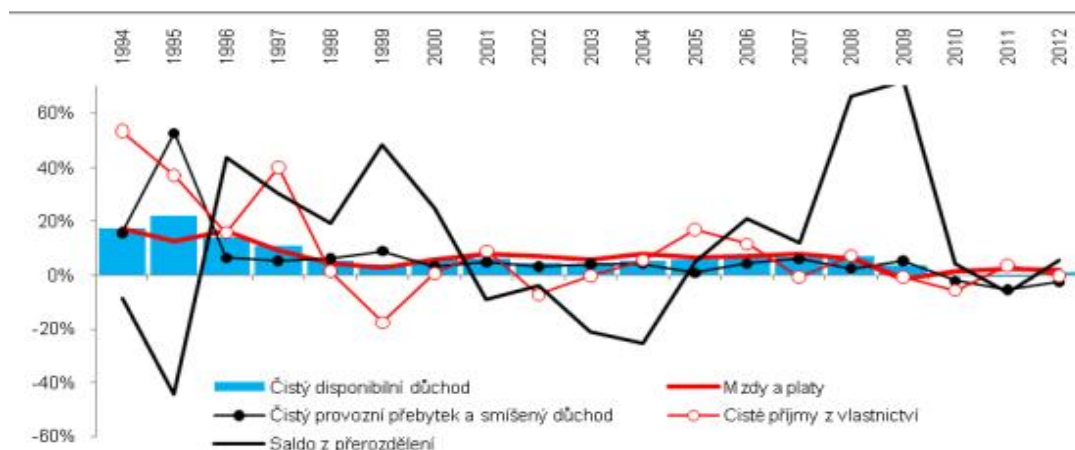
Čisté příjmy z přerozdělení představují rozdíl mezi placenými daněmi a sociálním pojistným ze strany domácností do systému přerozdělení na straně jedné, na straně druhé pak přijímanými transfery peněz hlavně v podobě sociálních dávek (v největší míře vyplácených důchodových dávek). Tato skutečnost byla zřetelná zejména v letech 2008 a 2009. V čistých disponibilních příjmech českých domácností se v krizovém roce 2009 vyvíjely nejméně příznivě zisky živnostníků, které v každém z let 2010-2012 meziročně klesaly (v roce 2011 dokonce o 5,3 %). V roce 2011 bylo dokonce saldo z přerozdělení nižší než v roce 2010 – domácnosti odvedly na daních a pojistném meziročně více o 3,7 % (v nejvyšším meziročním přírůstku od roku 2007), obdržely však meziročně více jen o 1,5 % na sociálních dávkách a ostatních běžných transferech (tj. o 9 mld., o rok předtím dokonce jen o 3,7 %, když průměrný roční nárůst za celé období 1993-2012 činil 26,9 mld. korun. V roce 2011 tak čistý disponibilní důchod domácností meziročně klesl o 0,2 %. Došlo k tomu poprvé v historii České republiky.

V období 2009-2012 se čistý disponibilní důchod českých domácností zvýšil o pouhých 4,5 %. Za celé čtyři roky tak nestoupl ani v takovém rozsahu, kterým běžně rostl v každém jednotlivém roce v období 2004-2008 – v něm dosáhly tyto úhrnné čisté příjmy českých domácností nejvyššího meziročního přírůstku +7,2 % v roce 2008, +7 % v roce 2006, +6,8 % v roce 2007, +5,7 % v roce 2005 a +5,5 % v roce 2004.³

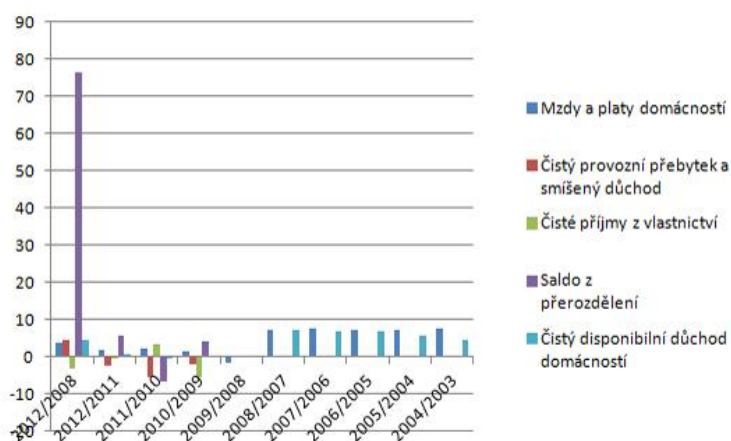
³ *Domácnosti v ČR: příjmy, spotřeba, úspory a dluhy 1993-2012.* [online]2013. [cit.2012-8-20]. Dostupné na WWW:

[http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/\\$File/115911a02k01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/$File/115911a02k01.pdf)

Grafč.18 - Dynamika jednotlivých složek čistého disponibilního důchodu domácností (y/y v %). Zdroj: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/\\$File/115911a02k01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/$File/115911a02k01.pdf)

	Mzdy a platy domácnosti	Čistý provozní přebytek a smíšený důchod	Čisté příjmy z vlastnictví	Saldo z přerozdělení	Čistý disponibilní důchod
2012/2008	3,9	4,7	-3	76,5	4,5
2012/2011	1,7	-2,5	-0,1	5,8	0,9
2011/2010	2,3	-5,3	3,6	-6,6	-0,2
2010/2009	1,4	-2	-5,6	4,1	0,3
2009/2008	-1,6				
2008/2007	7,2				7,2
2007/2006	7,8				6,8
2006/2005	7,2				7
2005/2004	7,2				5,7
2004/2003	7,8				4,4

Graf č.19 a tabulka č.2 - Meziroční změny základních složek disponibilních příjmů domácností vč. změna 2012/2008 (v %) Zdroj: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/\\$File/115911a02k01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/$File/115911a02k01.pdf)
vlastní úprava

3.2.1. Dílčí závěr

Výše uvedené údaje ukazují (shrnuté v grafu č.18, 19 a tabulce č.2), že spotřeba domácností (prostřednictvím výdajů domácností tvořících v České republice přes polovinu výdajů na HDP) zapříčinila v letech 2010 a 2011 spolu s omezovanými výdaji vládního sektoru postupnou ztrátu tempa růstu české ekonomiky vedoucí v roce 2012 k jejímu pádu do recese. Od poloviny roku 2012 a zejména v jeho závěrečném čtvrtletí pak tento nepříznivý vývoj dále umocnila slábnoucí zahraniční poptávka. Na tempech pak ztrácel i zahraniční obchod a v prvních třech měsících roku 2013 přestal být posledním pozitivním faktorem, působícím směrem k růstu. Na prohloubeném poklesu HDP se tak podílely už všechny jeho výdajové položky.³

HDP je zkratka pro hrubý domácí produkt, představující celkovou peněžní hodnotu statků a služeb vytvořených za dané období na konkrétním území. Používá se jako ukazatel pro určování výkonnosti ekonomik států na zpravidla období jednoho roku a představuje samotný přírůstek bohatství. HDP ČR v r. 2012 činil 3 832 mld. Kč a veřejný dluh vůči HDP pak 43,7 %. Blížíme k 60% hranici dluhového kritéria EU zadlužení vůči HDP, což má několik úskalí. Poměr zadlužení se zvyšuje nejen se stále rostoucím veřejným dluhem, ale i s klesající výkonností ekonomiky a nízkým HDP, které v meziročním srovnání kleslo v prvním kvartále 2012 o 1 %.⁴

3.3. Míra úspor

Úspory domácností jsou vykládány jako rozdíl disponibilního důchodu a konečné spotřeby. Je ovlivněna ještě hodnotou úspor domácností u penzijních fondů. Jde o sumu prostředků, kterou domácnosti skutečně uspořili a dále ji nemohou použít. Schopnost a potřeba financování je celkovým výsledkem hospodaření sektoru domácností (rozdílem čisté úspory včetně úspor u penzijních fondů a veškerých investic). Pozice domácností

---

³ *Domácnosti v ČR: příjmy, spotřeba, úspory a dluhy 1993-2012.* [online]2013. [cit.2012-8-20]. Dostupné na WWW:

[http://www.czso.cz/csu/2011ediciplan.nsf/t/95001903CB/\\$File/115911a02k01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011ediciplan.nsf/t/95001903CB/$File/115911a02k01.pdf)

⁴] DUBSKÁ Drahomíra *Úspora a zadluženost: ocitly se české domácnosti v dluhové pasti?* [online]. Praha, 2008. [cit.2012-10-12]. Dostupné na WWW.

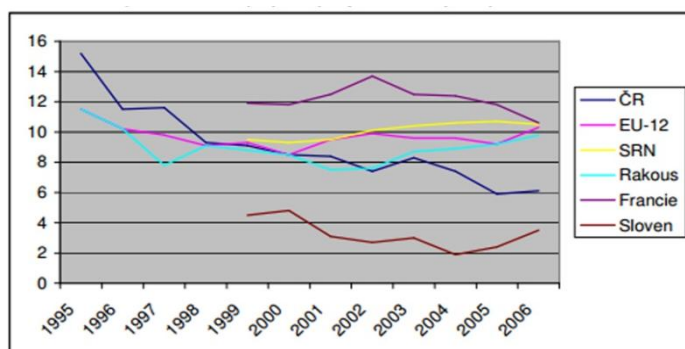
<http://www.czso.cz/csu/2008ediciplan.nsf/p/1151-08>

z pohledu zdrojů financování je v rámci celého národního hospodářství velmi důležitá. Sektor domácností zajišťuje dostatek zdrojů pro tvorbu národní úspory. Vývoj hrubých národních úspor u vybraných zemí EU zachycuje tabulka č1.⁹

Země	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	27,4	24,7	26,8	25,2	25,3	25,1	23,5	21,6	22,4	24,5
Dánsko	20,8	21,7	20,9	21,9	23,1	23,8	23,2	23,2	22,5	23,8
Německo	20,7	20,8	21,1	20,5	20,3	19,7	19,7	19,6	21	21,3
Irsko	24,3	26,7	28,9	28,6	29,3	27,4	26,6	28,4	28	28,6
Španěl	21,7	22,4	22,6	22,7	22,4	22,4	23,2	23,7	22,7	22,4
Francie	18,7	19,9	20,9	21,4	21,3	21	19,7	19	18,7	18
Lotyšsko	13,2	15,2	15,4	14,7	19	19	20	20,6	20,6	22
Litva	12,9	16	14,2	11,9	14,2	16,1	17,1	16,9	16,4	18,4
Rakous	20,8	21,6	22,5	22,7	22,9	22,8	23,6	23,4	23,6	24,1
Polsko	20	20,2	21,4	20,3	19,2	18,1	16,2	16,9	16,5	17,3
Sloven	24,2	24,9	24,1	24,1	23,7	22,4	21,8	22,7	22,4	21,9
VB	15,9	16,9	17,6	15,6	14,9	14,9	15	14,8	15	14,4

Tabulka č.1- Vývoj hrubých národních úspor u vybraných zemí EU. Zdroj: <http://www.ekf.vsb.cz/miranda2/export/sites-root/ekf/frpfi/cs/okruhy/rocnik-2009/prispevky/dokumenty/Foriskova.Dana.pdf>

Dále vytváří dostatek volných zdrojů v ekonomice pro zmírnění deficitů, jimiž končí hospodaření vládních institucí, přispívají ke snižování deficitu vůči zahraničí. V porovnání míry úspor českých domácností se zeměmi EU, vycházejí české domácnosti z tohoto srovnání nejhůře. V EU se míra úspor pohybuje kolem 9%, ve Francii kolem 12%, v Německu přes 10%, v Rakousku kolem 8%, Slovensko vykazuje 2,4%. V ČR v období 1995-2005 klesla z 10% na 1,5%(%-čistý disponibilní důchod). České domácnosti se tady vyznačují nízkou mírou úspor a neplní tak svou úlohu tvůrce volných zdrojů pro financování investic v ekonomice a nenapomáhají snižovat zahraniční zadluženost ČR.⁹

⁹ HRONOVÁ Stanislava, HINDLS Richard, *Ekonomické chování sektoru domácností ČR - spotřeba a zadluženost*, Statistika.Praha:Professional Publishing,2008,roč.45,č.3,str.189-204 . ISSN 0322-788X

Graf 4 –Vývoj míry hrubých úspor. Zdroj: <http://www.ekf.vsb.cz/miranda2/export/sites-root/ekf/frpfi/cs/okruhy/rocnik-2009/prispevky/dokumenty/Foriskova.Dana.pdf>

V grafu 4 je srovnání vývoje míry hrubých úspor v jednotlivých letech v ČR, Francii, Německu, Rakousku, Slovensku a zemí EU za roky 1995 – 2006. Z grafu můžeme vyvodit, že i ve starých zemích Evropské unie docházelo k poklesu míry úspor.⁵

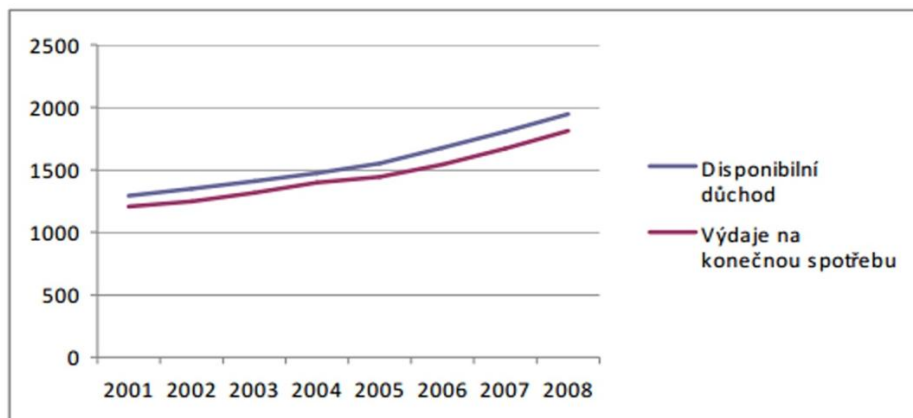
3.4. Míra finančních úspor

Je to ukazatel, který vyjadřuje podíl schopnosti (nebo potřeby) financování na disponibilním důchodu. Domácnosti vykazaly potřebu financování poprvé v roce 2000, kdy se dostaly do pozice dlužníka. I tady však české domácnosti vykazaly neschopnost ani z části kompenzovat deficit hospodaření vládních institucí. Nenaplnují předpoklad o pozici sektoru domácností jak o významného věřitele. Zvyšování výdajů na konečnou spotřebu není možné, pokud si domácnosti nevytvoří dostatečné zdroje pro svou spotřebu. Schopnost celý disponibilní důchod vynaložit na spotřebu má nepříznivé makroekonomické souvislosti. Dá se říci, že problémem českých domácností je užití disponibilního důchodu, tj. poměr výdajů na konečnou spotřebu a disponibilního důchodu, resp. poměr úspor a disponibilního důchodu. Vývoj výdajů na konečnou spotřebu a vývoj disponibilního důchodu zachycuje graf 5.⁹

---

⁵ FORIŠKOVÁ Dana , *Vývoj míry úspor domácností v ČR a vybraných zemích EU*. [online]. Ostrava, 2009. [cit. 2013-7-23]. Dostupné na WWW. <http://www.ekf.vsb.cz/miranda2/export/sites-root/ekf/frpfi/cs/okruhy/rocnik-2009/prispevky/dokumenty/Foriskova.Dana.pdf>

⁹ HRONOVÁ Stanislava, HINDLS Richard, *Ekonomické chování sektoru domácností ČR - spotřeba a zadluženost*, Statistika. Praha: Professional Publishing, 2008, roč. 45, č. 3, str. 189-204 . ISSN 0322-788X

Graf 5 - Vývoj disponibilního důchodu a výdajů na konečnou spotřebu v ČR (v mld. Kč). Zdroj: <http://www.ekf.vsb.cz/miranda2/export/sites-root/ekf/frpfi/cs/okruhy/rocnik-2009/prispevky/dokumenty/Foriskova.Dana.pdf>

V případě zadluženosti podíl úvěrů na vytvořeném čistém disponibilním důchodu není dramatický, ale je vysoká dynamika růstu. Spolu s klesající mírou úspor a finančních úspor (ta je jednou z nejnižších v Evropě) zde hrozí situace, kdy zadlužení domácností povede k neschopnosti dostát svým závazkům. Tato situace se může stát závažným makroekonomickým problémem.⁹

⁹ HRONOVÁ Stanislava, HINDLS Richard, *Ekonomické chování sektoru domácností ČR - spotřeba a zadluženost*, Statistika.Praha:Professional Publishing,2008,roč.45,č.3, str.189-204 . ISSN 0322-788X

4. Vývoj zadluženosti domácností

Přesný přehled zadluženosti domácností v dlouhé časové řadě, tj. od počátku existence České republiky, je komplikován několika skutečnostmi. Postupem času se poskytovateli těchto úvěrů stávali kromě obchodních bank také stále další finanční zprostředkovatelé (např. leasingové společnosti začaly nabízet i klasické spotřebitelské úvěry po útlumu leasingového trhu vyvolaného administrativními změnami daňových sazeb po vstupu do EU). Statistické podchycení všech těchto změn je poznamenáno jistým časovým odstupem. Změn doznaly i časové řady ČNB co se týká harmonizační metodiky. Přesné vyčíslení objemu úvěrů segmentu domácnosti-obyvateľstvo, tak jak bylo uváděno do roku 2005, ovlivnilo po vstupu ČR do EU přijetí metodiky ECB²⁴ – v jejím důsledku nyní kromě úvěrů na bydlení a spotřebitelských úvěrů figurují ve statistice i tzv. ostatní úvěry. V jejich objemu je zahrnut jednak „zbytek“ úvěrů obyvatelstvu (tj. těch, které nespádají do kategorie úvěrů na spotřebu či úvěrů na bydlení), dále pak úvěry segmentu domácnosti-živnosti a nakonec úvěry neziskovým institucím sloužícím domácnostem (NISD).⁴

4.1. Struktura zadluženosti

Dluhy domácností můžeme rozdělit na 3 složky, a to na bankovní úvěry na bydlení, bankovní úvěry spotřební a ostatní a na nebankovní úvěry spotřební povahy. Bankovní úvěry na bydlení byly také podle mnohých odborníků hlavní příčinou vzniku celosvětové recese, neboť mnoho lidí nebylo schopno splácet své závazky. Vzhledem k tomu, že tyto úvěry na bydlení jsou často uzavírány na několik desítek let a jejich výše vzhledem k platu bývá značná, je to často místo, kde buď přímo vznikají potíže, nebo to vede k potřebě dalších úvěrů. Na druhou stranu jsou to ale úvěry dlouhodobého charakteru, se kterými domácnosti pevně počítají. V celkovém zadlužení sektoru domácností zahrnujícím půjčky a úvěry od všech finančních zprostředkovatelů ve stavu

---

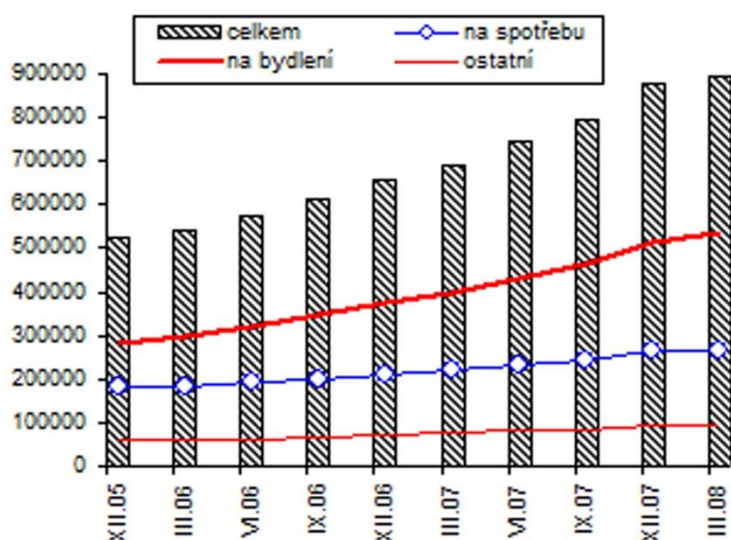
²⁴ ECB-Evropská centrální banka Hlavním úkolem ECB, jež je ústředním prvkem Eurosystemu, je provádět měnovou politiku v eurozóně tak, aby zajistila cenovou stabilitu. V rámci měnové politiky se stanovují krátkodobé úrokové sazby, které ovlivňují ekonomiku a v konečném důsledku také cenovou hladinu.

⁴ DUBSKÁ Drahomíra, *Úspora a zadluženost: ocitly se české domácnosti v dluhové pasti?* [online]. Praha, 2008. [cit. 2012-10-12]. Dostupné na WWW. <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1151-08>

ke konci roku 2007 připadalo 83 % na půjčky od bank (vč. družstevních záložen a ČNB). Na zbytku se podíleli ostatní finanční zprostředkovatelé, kteří jsou zaměřeni především na poskytování úvěrů a půjček na spotřebu – ve stavech ke konci roku 2007 se na jejich celkovém objemu podíleli ze 48 %.³

Objemově činily v závěru roku 2007 úvěry sektoru domácností poskytnuté všemi finančními zprostředkovateli v úhrnu 875,3 mld. korun. Výraznou většinou se na nich podílely obchodní banky, družstevní záložny a ČNB (726,3 mld. korun) – samotné obchodní banky (bez družstevních záložen a ČNB) půjčily domácnostem 719,8 mld. korun. Ostatní finanční zprostředkovatelé²⁵ poskytli sektoru domácností 149,1 mld. korun, z toho především úvěry na spotřebu. Vývoj zachycuje graf 6.³

Graf 6 - Vývoj úvěrů sektoru domácností celkem od všech finančních zprostředkovatelů (v mil. korun)

Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1151-08>

³ Domácnosti v ČR: příjmy, spotřeba, úspory a dluhy 1993-2012.[online]2013. [cit.2012-8-20].Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/\\$File/115911a02k01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/$File/115911a02k01.pdf)

²⁵ ostatní finanční instituce zprostředkovávající financování aktiv jsou vykazováni podle metodiky vykazování vyhlášky č. 307/2004 Sb.

4.1.1. Bankovní úvěry

Zadluženosti českých domácností dominují už zmíněné hypoteční úvěry u bank a úvěry ze stavebního spoření, čili především úvěry na pořízení vlastního bydlení. Jejich výrazný podíl ve srovnání s úvěry na spotřebu dokazuje tendenci českých domácností k tzv. „zdravým neboli aktivním půjčkám“, ovšem na druhé straně nelze přehlédnout riziko, že obrovský růst této zadluženosti se odehrával za situace nízkých úrokových sazeb a rostoucích cen nemovitostí - podobně tomu bylo v USA před hypoteční krizí. Opačný vývoj by představoval poměrně velké riziko pro splácení těchto půjček, zejména pokud by byl takovýto vývoj kombinován s oslabením ekonomiky. Koncem roku 2012 dlužily české domácnosti celkem 1,0043 bil. korun, z toho na bydlení 809,8 mld. korun, tj. 81 % celkové částky a úvěry na spotřebu 194,51 mld. korun, tj. 19 % na spotřebu. Zbytek tvořily tzv. ostatní úvěry obyvatelstvu (např. úvěry na vzdělání). Výše úvěrů na bydlení představovaly koncem února 2013 celkem již 811,6 mld. Kč. Výše úvěrů na spotřebu se snížily na 191,1 mld. korun. Dvojciferné meziroční růsty úvěrů obyvatelstvu na bydlení přetrvávaly do února 2010 (meziročně +10,5 %) a ještě koncem roku 2010 vzrostly meziročně o pětinu (+20,1 %).³

Do poloviny roku 2008 tj. v období nejvyššího růstu zadluženosti domácností, byly meziroční přírůstky úvěrů obyvatelstva na bydlení dokonce vyšší než třetinové. Již popsané důvody úvěrového boomu domácností zejména v době pozitivního vývoje české ekonomiky, ustaly zejména od roku 2010, kdy začaly ztrácet na tempu jejich disponibilní příjmy.³

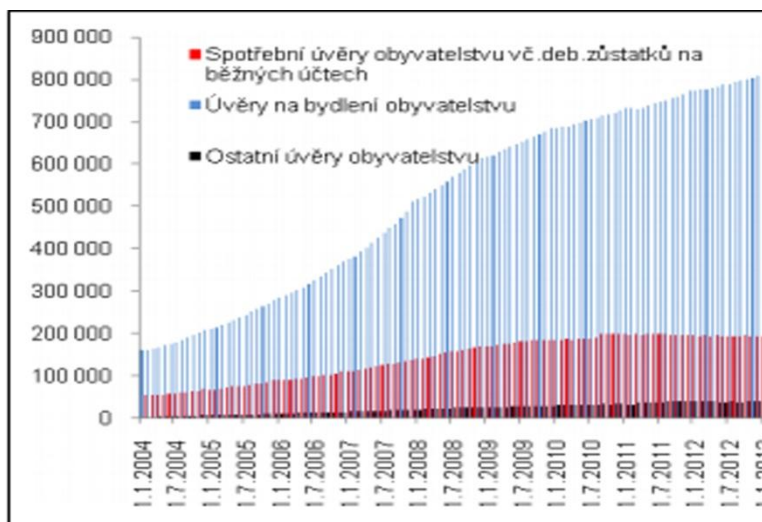
Data z národních účtů ukazují vývoj zadluženosti českých domácností. V letech 2004-2008 narůstaly objemy půjček domácnostem v průměru ročně o 145 mld. korun, z toho dlouhodobých o 136 mld. korun. Srovnáme-li příslušná tříletá období, pak v letech 2006-2008 rostly úvěry domácnostem v průměru každý rok o 166 mld. (dlouhodobé o

---

³ *Domácnosti v ČR: příjmy, spotřeba, úspory a dluhy 1993-2012.* [online]2013. [cit.2012-8-20]. Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2011ediciplan.nsf/t/95001903CB/\\$File/115911a02k01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011ediciplan.nsf/t/95001903CB/$File/115911a02k01.pdf)

159 mld. korun), ale v letech 2009-2011 jen o 66 mld. a dlouhodobé o 67 mld. korun (krátkodobé půjčky v tomto období ročně v průměru poklesly).³

V grafu 7 je patrná struktura úvěrů domácnostem z časového pohledu, kde převažují hlavně dlouhodobé půjčky, které jsou pak podrobněji strukturovány v bankovních statistikách jako hypoteční úvěry a úvěry ze stavebního spoření (standardní a překlenovací).

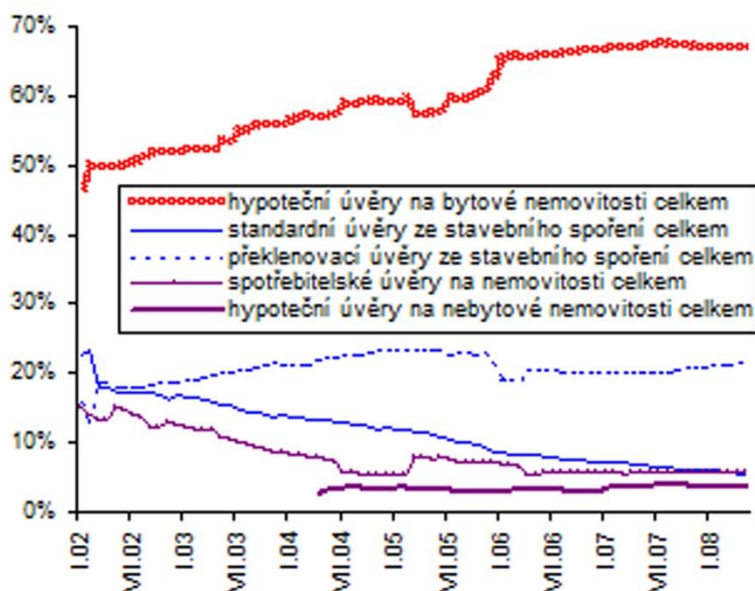
Graf 7 - Korunové úvěry obyvatelstvu od bank (v mil. korun). Zdroj:

[http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/9500199D19/\\$File/115911a06.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/9500199D19/$File/115911a06.pdf)

Úvěrování domácností od stavebních spořitelen je dlouhodobě méně žádané před úvěrováním prostřednictvím hypoték. Diskuze o dalším osudu stavebního spoření v ČR (otevření nabídky tohoto produktu pro komerční banky, snižování státního příspěvku a zpřísnování podmínek pro jeho získání) vedly k nejistotám u klientů a postupnému odklonu od tohoto typu jinak zajímavého úvěrování bydlení. Koncem roku 2012 dlužili lidé stavebním spořitelnám na standardních úvěrech 36 mld. korun. Zadluženost domácností u stavebních spořitelen dosahovala výše v závěru roku 2012 celkem 85,7 mld. korun, zadluženost u hypotečních bank byla více než osmkrát vyšší (700,3 mld. korun, koncem února 2013 pak 704,1 mld. korun. Zatímco oproti konci roku 2009 se zadluženost domácností u stavebních spořitelen snížila o 17,1 % (z 103,6 mld. na 85,7

³ Domácnosti v ČR: příjmy, spotřeba, úspory a dluhy 1993-2012.[online]2013. [cit.2012-8-20].Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/\\$File/115911a02k01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/$File/115911a02k01.pdf)

mld. korun), zadluženost u hypotečních bank stoupla za uvedené období o více než čtvrtinu (+26,4 %, z 554,2 mld. na zmíněných 700,3 mld. korun). Graf 8 zachycuje vývoj jednotlivých typů úvěrů na bydlení a jejich podíl na celkovém objemu poskytnutých úvěrů na bydlení.³

Graf 8 - Podíly jednotlivých druhů úvěrů na bydlení na celkových úvěrech na bydlení (podle stavů, v %)

Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1151-08>

I přes ztrátu tempa českého hypotečního trhu se dařilo zejména menším bankám zlepšit svoji pozici na trhu. Začaly nabízet mimo jiné zpravidla i výhodnější podmínky (úrokové sazby, poplatky) klientům s hypotečními úvěry u jiných především velkých bank, kteří je pak touto pro ně výhodnější formou nechávali refinancovat (např. Wuestenrot hypoteční banka uvedla nárůst úvěrových obchodů za pololetí 2008 proti stejnému období 2007 o 52 %, posílení své tržní pozice u hypotečních úvěrů oznámila i Raiffeisenbank). Samotné refinancování úvěrů sice zlepšilo pozici těchto bank, ale samotným domácnostem i přes snížení výše splátek (což byl jeden z hlavních důvodů k refinancování vedle změny úrokové sazby) nastal vůči bankám mnohdy závazek v podobě prodloužení doby splácení úvěru.

³ Domácnosti v ČR: příjmy, spotřeba, úspory a dluhy 1993-2012.[online]2013. [cit.2012-8-20].Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/\\$File/115911a02k01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/$File/115911a02k01.pdf)

Mezi hlavní příčiny stále slábnoucí chuti zadlužovat se patří zhoršující se ekonomická očekávání domácností České republiky. Jsou vyvolaná rostoucí inflací hlavních položek spotřebního koše (bydlení, potraviny, energie).³

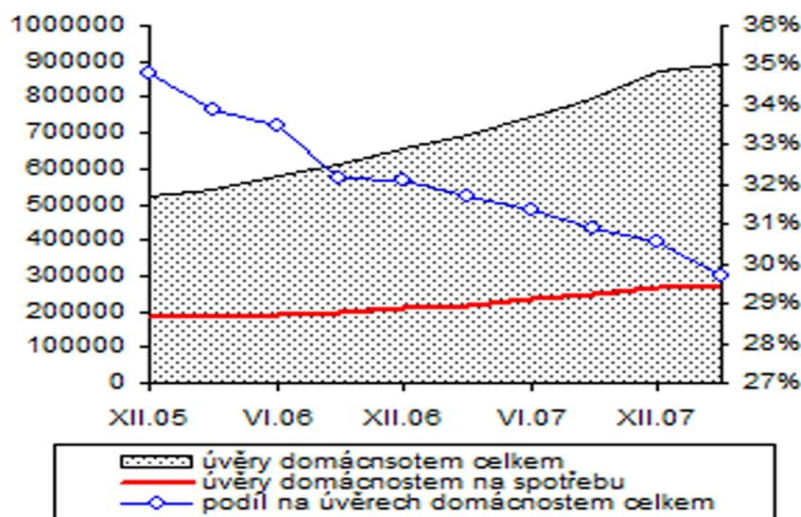
4.1.2. Spotřebitelské úvěry

Nárůst spotřebitelských úvěrů a půjček je patrný v posledních letech i u nás. Spotřebitelské úvěry jsou úvěry, které se poskytují fyzickým osobám – spotřebitelům na různé účely. Spotřebitelské úvěry slouží především k nákupu zařízení a vybavení domácností, na koupi spotřební elektroniky, na koupi automobilu, na pořízení, rekonstrukci nebo modernizaci bytu či rodinného domu, na nákup dovolené, úhradu nákladů na tuzemské či zahraniční studium, na splacení závazků mezi občany (vypořádání mezi dědici či manželi, nebo úhradu členských podílů v bytovém družstvu apod.) nebo na záliby (záliby, sport atd.) Jestliže je úvěr čerpán jako neúčelový, může jej klient využít k libovolnému účelu oproti účelovým je však poskytnut mnohdy s vyšším úrokem.

V úvěrech na spotřebu vystupují vedle bank i další finanční poskytovatelé – leasingové společnosti a různé splátkové společnosti. Ti poskytli českým domácnostem podle údajů z konce roku 2007 celkem 128,5 mld. korun, tedy téměř polovinu celkového objemu úvěrů na spotřebu. Charakter těchto úvěrů (kratší doba splatnosti, menší úvěrovaná částka, nižší nároky na bonitu klienta) nahrává obchodům ostatních zprostředkovatelů. Graf 9 ukazuje podíl spotřebitelských úvěrů na úvěrech domácnostem celkem a graf 10 vývoj spotřebitelských úvěrů a úrokové sazby.³

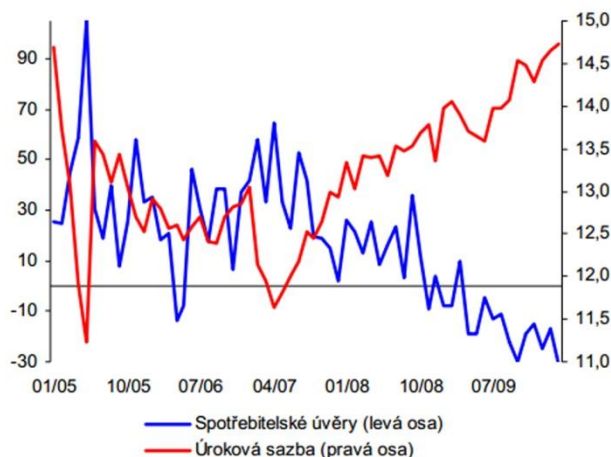
---

³ *Domácnosti v ČR: příjmy, spotřeba, úspory a dluhy 1993-2012.* [online] 2013. [cit. 2012-8-20]. Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/\\$File/115911a02k01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/$File/115911a02k01.pdf)

Graf 9 - Spotřebitelské úvěry a jejich podíl na celkových úvěrech domácnostem (v mil. korun, podíl v %).Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1151-08>

Spotřebitelské úvěry domácnostem (nové úvěry, meziroční růst v % a úroková sazba v %)

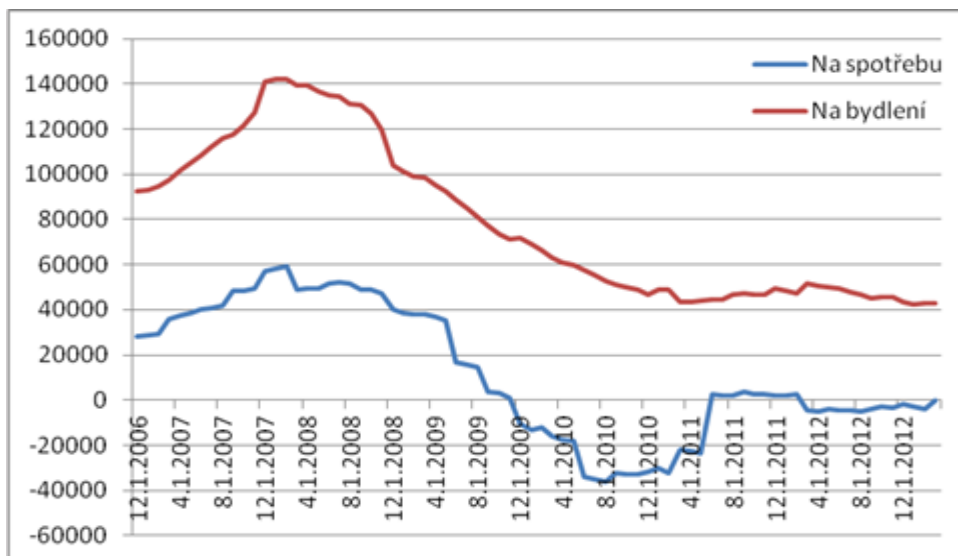

Graf 10 – Spotřebitelské úvěry a vývoj úrokových sazeb Zdroj:

http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/singer_20100609_solus.pdf

Hypotéky a spotřebitelské půjčky v současnosti ukazují, že ačkoli celkový objem zadlužení domácností neustále roste, vidíme, že daný růst je v posledních letech tažen především trhem hypoték.(graf 11) Meziroční přírůstky úvěrů určených na pořízení

bydlení jsou v posledních 3 letech ustáleny na hodnotách přesahujících 40 miliard. U spotřebitelských úvěrů vidíme značný pokles kolem roku 2010 a následný setrvalý stav, kdy se meziroční změny blíží nule.¹⁷

Graf 11 – Meziroční změny zadlužení domácností v ČR. Zdroj: <http://www.sfinance.cz/kolik-celkove-dluzime/t1738>

Zajímavý vývoj nastal v poledních měsících v oblasti poplatků za vedení úvěrových účtů. Na základě evropské legislativy značná část klientů požaduje tyto poplatky zpětně vrátit. Probíhají soudní spory. Počet žádostí o vrácení poplatků za vedení úvěrových účtů roste a někteří poskytovatelé hypoték i spotřebitelských půjček se rozhodli nově tyto poplatky u svých produktů neúčtovat. Měsíční splátky tak v důsledku těchto změn klesají o desítky až stovky korun.¹⁷

4.1.3. Nebankovní úvěry a půjčky

- Trh nebankovních půjček není pod dohledem ČNB, což umožňuje jednoduchý vstup na tento trh a také zapříčiňuje jeho nepřehlednost na trhu nebankovních půjček.
- Krátkodobé půjčky (do 10 000 Kč, bez dokazování příjmu a finanční situace celkem)

¹⁷ Vývoj zadluženosti českých domácností. Sfinance.cz. [online] [cit. 2013-3-24]. Dostupné na www.sfinance.cz/kolik-celkove-dluzime/t1738

- Půjčky střední velikosti (v řádech desetitisíců korun, většinou je vyžadovaný pravidelný příjem) Nebankovní americké hypotéky (v řádech statisíců korun, půjčky zajištěné nemovitostí)¹⁵

Společnosti, které poskytují tyto úvěry, předkládají budoucím klientům řadu jejich výhod. U nebankovního úvěru není zpravidla nutné mít obecně ručitele nebo zástavu, klient může být i zadlužen. Důležitou výhodou je, že jsou tyto úvěry rychle vyřízeny. Nebankovní úvěr nebo půjčka je tedy určena těm, kteří nechtějí nebo nemůžou prokázat svůj příjem a doložit to, že všechny své finanční závazky zaplatili vždy věřitelům řádně a včas v plné výši. Nebankovní úvěry a půjčky jsou využívány především nezaměstnanými, nebo osobami s nízkými příjmy, osobami na mateřské dovolené, osobami OSVČ, důchodci, osobami již postiženými exekucí, nebo nedobrovolnou dražbou nemovitosti a osobami, které mají negativní záznam v různých registrech dlužníků. Současně může být tento typ nebankovního úvěru využit osobami, u kterých hraje velkou roli rychlost a nebyrokratický postup při vyřízení nebankovního úvěru, nebo nebankovní půjčky. Nebankovní úvěry jsou ale také velmi kritizovány a to i z řad odborníků. Považují se za zneužívání sociálně slabších s pomocí finančního nástrojů, jejichž podmínky obvykle hraničí s lichvou.

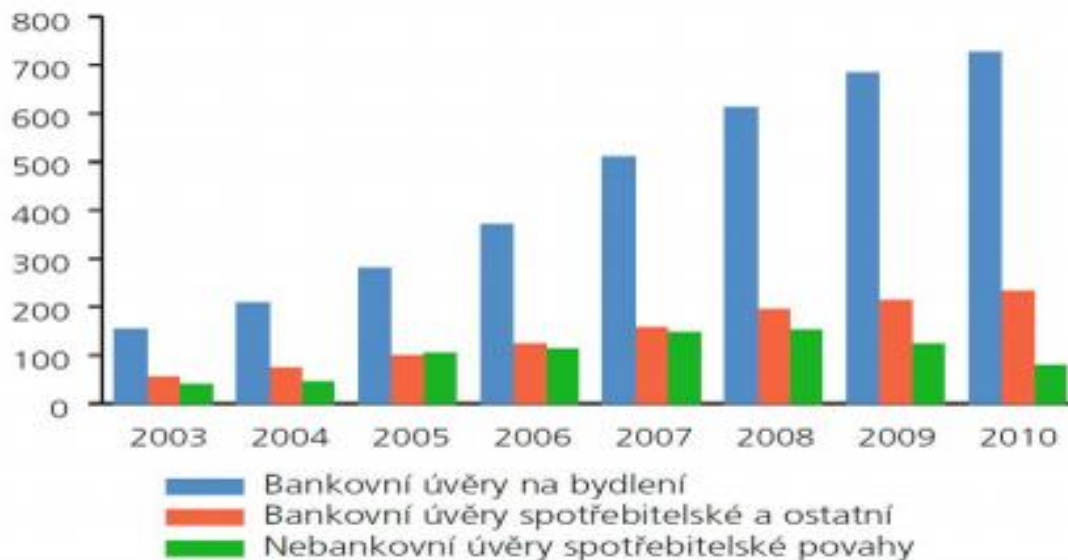
Poskytovatelé nebankovních úvěrů nejsou podle některých analytiků a ekonomů dostatečně regulováni, a podmínky, za kterých se nebankovní úvěry a půjčky udělují, zhoršují situaci sociálně slabých. Naše legislativa totiž umožňuje exekuci sociálních dávek a tyto společnosti tohoto faktu zneužívají. Klienti, kteří půjčku nesplácejí, jsou pak pro tyto společnosti nejlukrativnější. Bohužel z nich mají největší zisk, protože tyto firmy potom pohledávky prodají jiné společnosti specializující se na vymáhání dluhů, a které si účtují další penále a úroky. Mnoho domácností se díky tomuto ocitlo v doslova bludném kruhu, ze kterého se nemusí vymanit.

---

¹⁵ Nebankovní sektor[online].[cit. 2013-7-5].Dostupné na WWW:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Nebankovn%C3%AD_p%C5%AFj%C4%8Dka

Bankovní a nebankovní úvěry domácnostem
(v mlrd. Kč)

Pramen: ČNB

Graf 12- Zdroj: <http://nf.vse.cz/wp-content/uploads/Dvo%C5%99%C3%A1k-Pavel1.pdf>

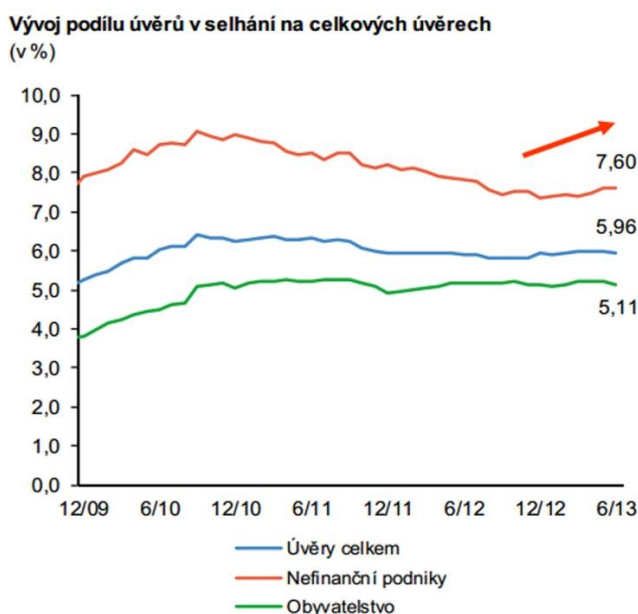
4.2. Rizika zadlužení domácností

Mezi největší rizika zadlužení domácností patří předlužení domácností s následnou neschopností dostát svým závazkům. Je nutné se zmínit, že k růstu zadluženosti přispívá i současná hospodářská krize, kdy domácnosti nejsou schopny splácet své dluhy, protože ztratili zaměstnání nebo se dostali do částečné nezaměstnanosti, a na splacení starých dluhů si vytvářejí dluhy nové. Roste také počet osob, u kterých už byla nařízena exekuce.¹⁹

Dalším faktorem přispívajícím k předluženosti je finanční gramotnost domácností. Ta je u mnohých domácností na nízké úrovni a lidé často nerozumí finančním produktům. Současně i zkušenosti domácností s financováním prostřednictvím úvěru nejsou velké.

¹⁹ *Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení* [online]. [cit. 2012-11-30]. Předlužení. Dostupné z WWW: <http://www.ey2010.cz/predluzeni/>

Mezi další faktory mající vliv na zvýšení rizika nesplácení úvěrů pro domácnosti je růst úrokové míry. Nízká úroková míra na přelomu tisíciletí byla jedním z důvodů, proč se domácnosti začaly zadlužovat a její zvýšení, může zvláště u nízkopříjmových domácností vyvolat nečekané finanční problémy. Zejména se jedná o hypoteční úvěry, kde splátky po době fixace mohly narůst a výrazně tak zatížit rodinný rozpočet. Zvyšující se poptávka po vlastním bydlení patrná v posledních několika letech vyvolala růst poptávky po nemovitostech a zákonitě tak vzrostla cena nemovitostí. Pokud by přišel výraznější pokles poptávky, mohla by tato změna vyvolat snížení cen nemovitostí a to by mělo dopad i na sektor domácností, neboť by hodnota jejich majetku klesla.

Graf 13 – Vývoj podílu úvěrů v selhání na celkových úvěrech(v %) Zdroj:

http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/frait_20130821_seminar_pro_ARTN.pdf

Objem úvěrů v selhání za sektor domácností činil v závěru prvního čtvrtletí 2013 celkem 59,5 mld. korun a nadále u domácností stoupá. Z celkem 126,3 mld. korun úvěrů v selhání, podle stavu z konce března 2013, tvoří tyto špatné půjčky v sektoru domácností 48,1 %. Koncem března 2013 činily úvěry v selhání poskytnuté živnostníkům 14,3 % celkových úvěrů v selhání vykázaných v sektoru domácností.³

³ Domácnosti v ČR: příjmy, spotřeba, úspory a dluhy v letech 1993 až 2012[online][cit.2012-10-25]. Dostupné na WWW. <http://www.socr.cz/assets/zpravodajstvi/statisticko-ekonomicky-servis/analyza-csu-domacnosti-v-cr---prijmy--spotreba--uspory-a-dluhy-1993-2012.pdf>

5. Dopady zadluženosti domácností

Pro hodnocení zadluženosti se v převážné většině používají agregátní ukazatele, které analyzují domácnosti jako celek. Málokdy se setkáváme s analýzou trhu úvěrů na bázi jednotlivce. Problémem je o dostupnost dat – celkové veličiny se získávají relativně snadno (z výkazů bank, ze zaplacených daní z úroků atd.) oproti informacím o jednotlivých subjektech dlužníků. Ti nejsou povinni údaje o sobě poskytovat a proto je možné informace získávat pouze z průzkumů a výběrových šetření. Za další neexistuje instituce, která by primárně vznikla za účelem zkoumání mikroekonomických ukazatelů zadluženosti, kdežto u makroekonomického pohledu dozoruje zadluženost např. ČNB nebo Ministerstvo financí. Ty zdůrazňují důležitost znalosti struktury zadluženosti a to nejen proto, že se velice rychle mění, ale také proto, že vzrůstá počet rizikových úvěrů a počet exekucí souvisejícími s nesplácením dluhů. Je tedy zřejmé, že na domácnosti nelze pohlížet jen jako na průměr z agregátních veličin, ale na individuální bázi. Právě vzrůstající předlužení domácností může ovlivnit stabilitu finančního sektoru a zároveň stabilitu ekonomiky jako celku. Klesající spotřeba domácností má vliv jak na jednotlivé domácnosti, tak na ekonomiku státu. Další dopady jsou pak v oblasti sociální a společenské. Jednotlivci se ocitají na okraji společnosti, jsou mnohdy vyloučeni z trhu práce a zároveň rostou výdaje státu na systém sociálního zabezpečení. Podle Eurostatu chudoba u nás ohrožuje už milion lidí a do této situace se dostali právě díky předlužení.

Nárůst počtu domácností, které nejsou schopny dostát svým závazkům provází dnes už dobře známé exekuce a osobní bankroty jako nástroj oddlužení. S růstem zadluženosti domácností se tento fenomén dostává do popředí zájmu odborné i laické veřejnosti. Pro evidenci splátek úvěrů a půjček po době splatnosti slouží bankovní a nebankovní registry. Záznam v některém z těchto registrů má skoro každý desátý člověk.

Bankovní registr obsahuje standardně, jak pozitivní, tak negativní informace o spolehlivosti a platební morálce klienta. Na rozdíl od jiných registrů není zařazení či aktualizace podmíněna souhlasem klienta. Toto ustanovení vyplývá ze zákona o bankách a zákona o ochraně osobních údajů. Banky díky těmto informacím mohou lépe vyhodnotit riziko nesplacení úvěru. Neposkytnou úvěr klientovi se špatnou platební morálkou, který splátky platí pozdě či vůbec. Zamítnou žádost o úvěr klientovi, který již

splácí jiné úvěry a splátka nového úvěru by již byla očividně nad jeho možnosti. Na druhou stranu však mohou mít tyto registry pro klient výhody. Jedná se například o situaci, kdy banky na základě informací o dobré platební morálce nabídnou klientovi sníženou úrokovou sazbu úvěru. Po splacení dluhu je dlužník v registru evidován ještě další čtyři roky.

V roce 2005 byl vznikl Nebankovní registr klientských informací, jehož provozovatelem se stala společnost Leasing and Credit Bureau (LLCB, z.s.p.o.). Vznik registru iniciovalo osm nebankovních společností, které ovšem poskytují také produkty úvěrové povahy. K současnosti je v registru celkem 27 společností. Jedná se hlavně o splátkové a leasingové společnosti, které však nevlastní bankovní licenci. Z tohoto důvodu musí klient podle zákona poskytnout výslovný souhlas se zpracováním svých osobních údajů a tedy s evidencí v tomto registru. V praxi je však běžné, že poskytnutí úvěru je podmíněno souhlasem klienta s evidencí v tomto registru. Registr obsahuje jak pozitivní tak negativní informace o klientovi. Po splacení závazku jsou informace o klientovi v registru evidovány po dobu čtyř let.

Historicky nejstarším je registr dlužníků SOLUS, který vznikl již v roce 1999 a který v sobě obsahuje pouze negativní registry klientských informací. Obsahuje informace jako fyzických tak právnických osobách. Zpracování údajů o klientech je podmíněno jejich souhlasem. Doba, po kterou je osoba evidována v registru i po uhrazení závazku, je přibližně tři roky. Mnoha lidem tak skutečnost, že před několika měsíci či lety dlužili částku, třeba nevědomě, a kterou obratem po vyzvání zaplatili, může značně zkomplikovat současnou žádost o poskytnutí dalšího úvěru.²⁰

5.1. Exekuce

Od září 2001 byla zřízena instituce soudního exekutora. Exekutor je státem jmenovaný úředník, který vymáhá pohledávky. To se děje prostřednictvím exekuce majetku dlužníka. Exekutor vychází při exekuci z předpokladu, že věci, které dlužník

---

²⁰ *Zájmové sdružení právnických osob CNCB – Czech Non-Banking Credit Bureau.* [online][cit.2013-3-24]. Dostupné na WWW. <http://www.cncb.cz/>

ovládá, je také jejich vlastníkem. Proto může zabavit i věci, které jsou v bytě dlužníka, ale ve skutečnosti mu nepatří. Nejčastěji exekutor v exekuci začne zabavovat část mzdy či obstaví bankovní účet. Kromě mzdy může exekutor dlužníkovi vzít i část nemocenské, mateřské, důchodu či podpory v nezaměstnanosti. Dlužníkovi z těchto peněz zůstane jen takzvané nezabavitelné minimum.⁷ V roce 2012 bylo zahájeno nebo nařízeno 820.000 exekucí. Celkem je v běhu přes 2.000.000 živých exekučních řízení.

Graf 14 – Zdroj: <http://nf.vse.cz/wp-content/uploads/Dvo%C5%99%C3%A1k-Pavell.pdf>

Novinky v exekucích

Od 1. ledna 2013 se mění exekuční zákon. Hlavní změny?

- Exekutor bude moci zabavit neplatičům alimentů řidičák. Výjimka bude u profesionálních řidičů (např. taxikářů), kteří by tím přišli o obživu a nemohli by tudíž alimenty platit, i kdyby chtěli.
- Exekutoři už nebudou moct zabavovat domácí zvířata. Novela se ale týká jen domácích mazlíčků", nikoliv hospodářských zvířat a zvířat v zájmovém chovu.
- Sporům o průběhu zabavování věcí má zabránit videozáznam nebo audiozáznam z exekuce. Musíte o něj ale exekutora požádat. A ten vás nesmí odmítnout.

⁷ Exekuce není osobní bankrot. [online] [cit. 2013-07-08]. Dostupné na WWW. <http://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/1260-exekuce-neni-osobni-bankrot-09-08-2013?w=>

- Nově bude možné dražit i členská práva v bytových družstvech. Družstevní byt pak může být zpeněžen v dražbě za jeho tržní cenu a z výtěžku uspokojit několikanásobně větší část dluhů družstva.
- Pokud je na vás uvaleno několik exekucí najednou, lze požádat o jejich sloučení. Tím dojde k velkému snížení exekučních nákladů. Kvůli dluhům patřícím do společného jmění manželů bude možné zablokovat účty obou manželů.²²

5.2. Osobní bankrot

Jako reakce na neúměrné zadlužování domácností byl k 1.1.2008 přijat zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, neboli tzv. insolvenční zákon. O oddlužení rozhodují soudy. Osobní bankrot je jen jednou z možností řešení úpadku (nejčastěji splátkovým kalendářem).

Další možností je konkurs (zpeněžení majetkové podstaty). Oddlužení se děje prostřednictvím splátkového kalendáře, nebo formou prodeje majetku v dražbě. Jedná se o proces, který nastává, když majetek dlužníka a jeho příjmy zjevně nepostačují a nebudou postačovat k zaplacení dluhů. Exekuce se vede k vymožení pohledávky jednoho věřitele, insolvenční řízení se vede k úhradě pohledávek většího množství věřitelů. Když soud povolí oddlužení, dluh dál nenarůstá. Podmínkou pro povolení oddlužení je mimo jiné skutečnost, že dluhy nepocházejí z podnikatelské činnosti. Po zpeněžení dlužníkovy majetku musí být uhrazeno nejméně 30 % z každého dluhu, anebo dlužník musí zaplatit splátkami nejméně 30 % z pohledávek do pěti let. Pokud nesplácí, čeká ho konkurz, tedy zpeněžení celého majetku. Vzhledem k tomu, že s oddlužením nemusí souhlasit věřitel, jedná se o určitou výhodu pro dlužníka. Mnohdy jde o jediný účinný prostředek, díky němuž dlužník může vyřešit své dlouhodobé finanční problémy.

Osobní bankrot bývá označován nesprávně jako „únik před soudním exekutorem“. Tato představa je však lichá. Absolvování osobního bankrotu je mnohem přísnější a pro dlužníka mívá znatelnější důsledky než exekuce. *„Osobní bankrot rozhodně není procházka růžovým sadem. Řekl bych dokonce, že pro dlužníka je leckdy horší*

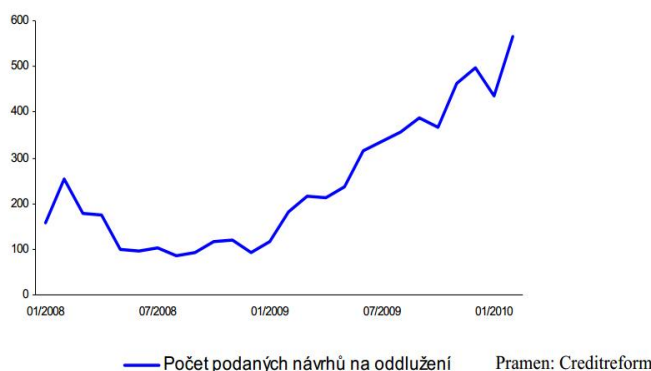
---

²² *Instinkt - Kdo nedluží, není Čech (22.11.2012)* <http://ekcr.cz/1/monitoring-medii/941-instinkt-kdo-nedluzi-neni-cech-22-11-2012?w=>

variantou než exekuce. Režim oddlužení je dost přísný. Mluvit o osobním bankrotu jako o vítané záchrance před soudním exekutorem je i podle názoru samotných dlužníků, kteří tuhle možnost zvolili, nesmyslné,“ dodává prezident Exekutorské komory Mgr. Ing. Prošek. Navíc soud dlužníkovi povolí oddlužení jen v případě, že dotyčný prokáže transparentní přístup a poctivý záměr. Není tedy možné zneužívat tohoto institutu k tomu, aby byli jakkoliv zkráceni věřitelé. Není možné, aby si dlužník nabral půjčky a nadělal dluhy s vědomím toho, že později požádá o oddlužení.

Do oddlužení plněním splátkového kalendáře spadají veškeré hodnoty získané darem a dědictvím, dlužník nesmí odmítnout splnitelnou možnost obstarat si příjem. Zbohatnutí dlužníka mimo plnění splátkového kalendáře je tedy pojmově vyloučeno. Osvobození od zbytku dluhů je přiznáno, pokud dlužník uhradí minimálně 30 procent přihlášených pohledávek. Na druhou stranu zákon výslovně počítá s tím, že v rámci oddlužení může být zaplacen vyšší částka, či dokonce všechny pohledávky v plné výši (například pokud dlužník nějaký majetek zdědí). Oddlužení tedy nelze chápat jako automatické odpuštění části dluhů. To nastává až po splnění oddlužení.⁷

Oddlužení fyzických osob nepodnikatelů („insolvence domácností“)

Graf 15 - Vývoj insolvenčí. Zdroj: <http://nf.vse.cz/wp-content/uploads/Dvo%C5%99%C3%A1k-Pavel1.pdf>

Samotný postup probíhá tak, že se podá návrh na zahájení insolvenčního řízení a na povolení oddlužení příslušnému krajskému soudu. Samotné podání je zdarma, ale soud může požadovat zálohu na insolvenční řízení ve výši až 50 000 Kč, tato výše ale bývá v praxi velice výjimečná. Soud má 15 dnů na rozhodnutí, proti kterému se lze do 2 měsíců

⁷ Exekuce není osobní bankrot. [online][cit.2013-07-08]. Dostupné na WWW. <http://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/1260-exekuce-neni-osobni-bankrot-09-08-2013?w=>

odvolat. Soud může také nařídit doplnění některých chybějících částí, na což má příslušná osoba 15 dnů. V případě vyhovění je zapsána do insolvenčního rejstříku a jsou proti ní zastaveny veškeré exekuce a vymáhání. Samotný akt podání návrhu je problematický, neboť formuláře jsou složité, a pokud je v nich nějaká chyba, návrh je automaticky zamítnut. Vznikly ale firmy, které nabízí vyplnění formulářů za klienta, a konkurence již stihla dojít tak daleko, že firma si nechá zaplatit pouze v případě úspěšného výsledku rozhodnutí o oddlužení. Možnosti vyhlásit osobní bankrot využilo od roku 2008 do konce roku 2011 již 20 824 lidí, z toho více než polovina v roce 2011. Statisticky pochází nejvíce lidí ze severu, hlavně z moravskoslezského kraje, a je jim mezi 35-44 lety. Nejméně lidí naopak pochází z Prahy.¹²

Graf 3.2 Meziroční dynamika počtu osobních bankrotů

Graf 16 – Meziroční dynamika. Zdoj: <http://nf.vse.cz/wp-content/uploads/Dvo%C5%99%C3%A1k-Pavel1.pdf>

¹² *Finanční gramotnost: tempo a struktura zadlužování českých domácností.* [online][cit.2012-12-13]. Dostupné na WWW. <http://nf.vse.cz/wp-content/uploads/Dvo%C5%99%C3%A1k-Pavel1.pdf>

5.3. Konsolidace půjček a úvěrů

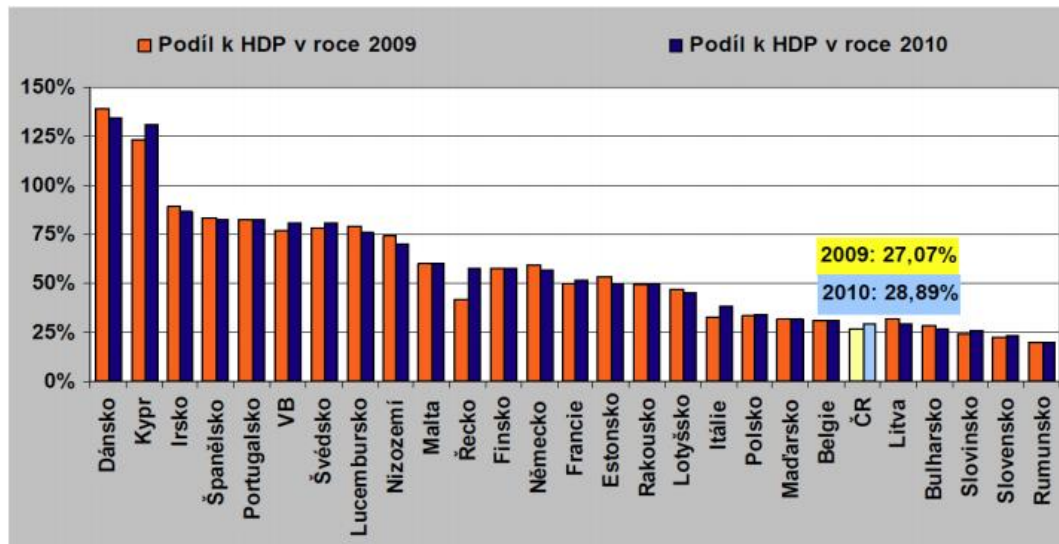
Jednou z cest jak předejít exekucím nebo osobnímu bankrotu je včas si přiznat situaci a řešit ji. V takovém případě může domácnost zažádat o tzv. konsolidaci. Tuto službu u nás nabízejí velké banky (např. Česká spořitelna, Komerční banka, GE Money Bank, Raiffeisenbank), ale i nebankovní instituce (např. Cetelem). Konsolidací může domácnostem ušetřit dost velkou částku placenou na úrocích jednotlivých půjček a dokonce celkově na splátkách. Konsolidace půjček, jinak řečeno úvěr na splacení úvěru, znamená sjednotit své dosavadní půjčky pod jednu. Konsolidovat lze téměř všechny půjčky, od nezajištěných až po rychlé půjčky, kontokorenty i úvěry čerpané na kreditních kartách. Pro typy půjček a úvěrů, které jdou konsolidovat, mají jednotlivé finanční instituce svá pravidla. Konsolidaci lze provést také se zajištěním nemovitosti. Tento typ konsolidace je výhodnější, protože finanční instituce poskytují nižší úrokovou sazbu než u nezajištěné. Konsolidace zajištěná nemovitostí je příhodná pro domácnosti, které dluží více jak 1 milion Kč.²⁰

---

²⁰ *Zájmové sdružení právnických osob CNCB – Czech Non-Banking Credit Bureau.* [online][cit.2013-3-24]. Dostupné na WWW. <http://www.cncb.cz/>

6. Zadluženost ČR v porovnání s EU

Dle údajů za statistik ze 27 členských zemí měla ČR na konci prvního čtvrtletí 2013 devátý nejnižší dluh v poměru k hrubému domácímu produktu (HDP): 47,8 procenta. To je výrazně pod průměrem celé EU, který je 85,9 procenta HDP. Nejvyšší zadlužení mělo Řecko (160,5 procenta), Itálie (130,3), Portugalsko (127,2) a Irsko (125,1 procenta). Nejnižší dluh má Estonsko (10 procent HDP), Bulharsko (18 procent) a Lucembursko (22,4 procenta). České zadlužení ale rostlo rychleji než ve většině členských zemí. Oproti stejnému kvartálu roku 2012 se zvýšilo o 4,1 procenta, zatímco v celé EU to bylo 2,6 procenta. ČR tak byla z hlediska růstu zadlužení na jedenácté příčce. Nejvíce za rok vzrostl dluh v Řecku (24,1 procenta), Irsku (18,3) a Španělsku (15,2). Nejméně pak v Lotyšsku (mínus 5,1 procenta), Litvě (-1,9), Dánsku (-0,2) a v Německu (0,1 procenta). Česko patří v Evropské unii k zemím s nízkým zadlužením, ale její státní dluh roste rychleji, než je evropský průměr.²³

Graf 17 - Zadluženost domácností ČR v porovnání s EU k HDP. Zdroj: <http://www.novinky.cz/ekonomika/308420-cesky-dluh-je-v-ramci-eu-podprumerny-roste-ale-rychleji.html>

²³ Český dluh je v rámci EU podprůměrný, roste ale rychleji [online]. [cit. 2012-07-23]. Dostupné z WWW: <http://www.novinky.cz/ekonomika/308420-cesky-dluh-je-v-ramci-eu-podprumerny-roste-ale-rychleji.html>

Za dekádu 2000-2010 stoupla většina položek výdajů na HDP v ČR třikrát rychleji než průměr nejvyspělejších zemí unie (EU 15). Výjimku tvořily výdaje na konečnou spotřebu vlády, jejichž růst byl vyšší ve starých zemích EU (+23,2 %) než v případě ČR (+20,2 %). Důvodem bylo tvrdší šetření vládního sektoru ČR v období 2005-2011, kdy jeho výdaje vzrostly o pouhá 4 %, zatímco v EU 15 v úhrnu o 9 %. V plnění maastrichtských kritérií, tj. v tzv. nominální konvergenci k evropské úrovni, byla ČR v letech 2009-2011 úspěšná ve všech kritériích s výjimkou tříprocentního limitu vládních deficitů k HDP - i tak však byly tyto relativní deficity příznivější než průměr EU 27; kritérium stability směnného kurzu ČR nenaplnuje vzhledem ke své neúčasti v systému ERM II.²⁶

---

²⁶ www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/6A001CD698/.../110112s.doc

ERM II - Evropský mechanismus směnných kurzů II (anglicky European Exchange Rate Mechanism II, zkratka ERM II) vznikl 1. ledna 1999 jako nástupce Evropského mechanismu směnných kurzů. Země zapojené do ERM II musí kurzy svých měn udržovat v povoleném maximálním flukuačním pásmu $\pm 15\%$ od stanoveného středního kurzu (centrální parity) k euru, pro Dánsko je stanoveno užší flukuační pásmo $\pm 2,25\%$. Zároveň nesmí dojít k devalvaci centrální parity, revalvace centrální parity je přípustná. Alespoň dvouleté setrvání v ERM II za výše uvedených podmínek je jedním z konvergenčních kritérií, jejichž splnění je nutnou podmínkou pro přijetí země do eurozóny.

7. Závěr

Zadlužování domácností se stalo po roce 1989 samozřejmou součástí života. V minulém režimu byl ovšem život na dluh považován v podstatě až za nemorální. Bylo to také tím, že bankovní sektor byl centrálně plánovaný a řízený. Na rozdíl od dnešní doby nesloužil pro financování potřeb domácností. Během tohoto období neexistovala žádná pestrá produktová nabídka, tak jak ji známe dnes, snad s výjimkou novomanželských půjček, které byly jednou z velmi mála možností úvěrového financování pro občany a na celkových dlužích domácností měly dominantní podíl. Nesrovnatelně menší část tvořily půjčky na individuální bytovou nebo družstevní výstavbu, které byly též pod patronátem státu nebo podniků. Dá se říci, že zadluženost domácností byla nevýznamná.

V období ekonomické transformace po r. 1989 se spotřební zvyklosti domácností oproti minulé fázi ještě výrazně neměnily. V této době se odehrávala přeměna bankovního systému do standardní podoby tržní ekonomiky. Domácnosti měly v probíhající transformaci obavy z nejisté budoucnosti. Toto období bylo charakteristické rozsáhlými ekonomickými a sociálními změnami. Bankovní ústavy také byly zpočátku málo ochotné půjčovat drobným klientům a také produktová nabídka nebyla široká. Po revoluci se banky nejprve zaměřily především na úvěrování firem.

Za poslední desetiletí vzrostly dluhy českých domácností téměř o bilion korun na současnou hodnotu 1,1 bilionu korun (a stále stoupá). Zadluženost českých domácností je z historického pohledu novým fenoménem. Před deseti lety dosahovaly úvěry českých domácností výše kolem 150 miliard korun, poté začaly rychle stoupat.

Zadlužení domácností začalo tedy reálně významně růst po roce 2000. Potenciál vykazovaly právě domácnosti, čehož využily nejprve zejména banky až poté i další bankovní a nebankovní subjekty. Od roku 2000 tak křivka zadlužení domácností dostala silně rostoucí charakter. Tam, kde je nenaplněná poptávka, objevuje se obvykle také nabídka. Protože úvěr od banky znamená mnoho regulací a dokladování, složitý administrativní proces, vstoupily na trh úvěrování domácností postupně také nebankovní instituce s nabídkou právě pro klienty, kteří neuspěli u standardních bank. Okolo roku 2005 tak růst úvěrování sektoru domácností ještě více zrychlil.

Objem úvěrů na bydlení, které tvoří více než dvě třetiny dluhů domácností, se za dekádu zdesetinásobil. Ve hře bylo více faktorů – snadnější dostupnost úvěrů po privatizaci bankovního sektoru, tendence českých domácností k vlastnickému bydlení, pokles úrokových sazeb u úvěrů.

Je zřejmé, že hlavním tahounem zadlužení domácností není spotřeba, ale je jím zadlužení na financování potřeby bydlení. Žádná domácnost se bez zajištění bydlení nemůže obejít a tuto otázku musí dříve či později ve svém životě nějakým způsobem řešit. Bez úvěru nejsou domácnosti schopny bydlení z disponibilních zdrojů nákup nemovitosti reálně financovat, pak dlouhodobý úvěr dává pro české domácnosti smysl. Tím si vysvětluje růst zadlužení na bydlení i jeho nesmírně významný podíl na celkovém zadlužení. V rámci struktury úvěrů tedy převažují dlouhodobé půjčky na zajištění bytových potřeb. U nebankovních finančních institucí si pak zajišťovali svou spotřebu, a nikoli potřebu bydlení.

Po celosvětové finanční krizi prošla ekonomika v roce 2009 silnou recesí. Pro české domácnosti neznamenal významnou negativní změnu. Až v dalších letech na ně ale dolehl nepřilíš přesvědčivý výkon ekonomiky ústící v roce 2012 do recese. Hospodářský růst České republiky byl od roku 2010 zřetelně provázen intenzitou snah hospodářské politiky tlumit vládní deficity, především silou restrikcí a chybějící včasnou reakcí na dopady, které tato politika působila.

Rok 2012 byl pokračováním nedobré ekonomické a sociální situace v České republice. Vývoj HDP podle údajů ČSÚ byl ve všech kvartálech záporný a stupňoval se – včetně I. čtvrtletí roku 2013 (-0,4, -1,1–1,5, -1,7, -2,2). Spotřeba domácností reálně sice v letech 2010 a 2011 meziročně ještě nepatrně stoupala (+1 %, resp. +0,5 %), ale v roce 2012 významně klesla (-2,7 %). To vyústilo za roky 2010-2012 v její průměrný roční pokles o 0,4 %.

Český finanční systém po celou dobu zůstal stabilní a nepotřeboval žádné zásahy vlády či ČNB. Dopady krize se nás dotkla zejména v exportu, pokles zahraniční poptávky se dotkl průmyslu (zejména automobilového) a následně se promítl do propadu HDP. Výše zmíněný pokles zahraniční poptávky se promítá se zpožděním na trhu práce. Rostoucí nezaměstnanost je pro české domácnosti a vývoj jejich zadlužení

stále hrozbou. Stále pokračuje trend nižšího tempa růstu průměrných mezd nominálních i reálných.

S rostoucí zadlužeností českých domácností dochází k nárůstu spotřebitelských úvěrů v selhání až na úroveň 24,1 mld. Kč ke konci září 2011. Dá se oprávněně očekávat, že tento ukazatel bude v čase narůstat s ohledem na současnou nepříznivou ekonomickou situaci. Dalším důsledkem nadměrného a neuváženého zadlužování je i zvyšující se počet osobních bankrotů resp. insolvenčních návrhů. V říjnu 2011 bylo podáno celkem 1 554 insolvenčních návrhů na fyzické osoby, což je o 53 % více než v říjnu 2010.

ČNB zveřejňuje v rámci měnového přehledu údaje o zadlužení domácností. Ke konci července 2013 zadlužení domácností dosáhlo 1,183 bil. Kč (konec června 2013: 1,178 bil. Kč, července 2012: 1,138 bil. Kč). Lze z nich ale vysledovat i jednu dobrou zprávu. V únoru roku 2013 totiž dluhy domácností meziměsíčně klesly o 737 milionů, a to se stalo poprvé po dvanácti letech. Naposledy v září 2001.

„Růst zadlužení českých domácností tvoří z největší části hypotéky. A těm historicky nejnižší sazby přejí. Na druhou stranu opatrnost bank při jejich poskytování a již o něco větší zkušenost a vyzrálost českých domácností jsou určitou zárukou, že jde stále o poměrně bezpečné zadlužování, které má navíc charakter dlouhodobé investice. Ve srovnání s vyspělejší západní Evropou je navíc naše zadlužení poměrně nízké.“

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 - Úvěry domácnostem	9
Graf 2 - Vývoj úvěrů přijatých domácnostmi z pohledu meziročních přírůstků	10
Graf 3 - Vývoj úrokových sazeb	11
Graf 4 - Vývoj míry hrubých úspor	21
Graf 5 - Vývoj dispon. důchodu a výdajů na konečnou spotřebu	22
Graf 6 - Vývoj úvěrů sektoru domácností celkem	24
Graf 7 - Korunové úvěry obyvatelstvu od bank	26
Graf 8 - Podíly jednotlivých druhů úvěrů na bydlení	27
Graf 9 - Spotřebitelské úvěry a jejich podíl na celkových úvěrech domácnostem	29
Graf 10 - Spotřebitelské úvěry a vývoj úrokových sazeb	29
Graf 11 - Meziroční změny zadlužení domácností v ČR	30
Graf 12 - Úvěry domácnostem	32
Graf 13 - Vývoj podílu úvěrů v selhání na celkových úvěrech (v %)	33
Graf 14 – Počet nařízených exekucí	36
Graf 15 - Vývoj insolvecí	38
Graf 16 - Meziroční dynamika	39
Graf 17 - Zadluženost domácností ČR v porovnání s EU k HDP	41
Graf 18 - Dynamika jedn. složek čistého disponibilního důchodu domácností	18
Graf 19 - Meziroční změny základních složek disponibilních příjmů domácností	18

LITERATURA

- [1] ANTOŠ Ondřej, *Analýza zadluženosti českých domácností*. Odborná studie finančního serveru Měšec.cz [online]. Praha, 2005 [cit. 2012-10-29]. Dostupné na WWW: http://i.iinfo.cz/urs-att/Mesec_cz-studie_o_zadluzenosti_ceskych_domacnosti-113015889801607.pdf
- [2] ANTOŠ Ondřej, *Vývoj zadluženosti českých domácností*. . Odborná studie finančního serveru Měšec.cz [online]. Praha, 2006 [cit. 2012-10-29]. Dostupné na WWW: http://i.iinfo.cz/urs-att/Studie_o_zadlulenosti_ceskych_domacnosti_2006-1-116048262929820.pdf
- [3] *Domácnosti v ČR: příjmy, spotřeba, úspory a dluhy 1993-2012*. [online]2013. [cit.2012-8-20].Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/\\$File/115911a02k01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95001903CB/$File/115911a02k01.pdf)
- [4] DUBSKÁ Drahomíra *Úspora a zadluženost: ocitly se české domácnosti v dluhové pasti?* [online].Praha,2008.[cit.2012-10-12]. Dostupné na WWW. <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1151-08>
- [5] FORIŠKOVÁ Dana , *Vývoj míry úspor domácností v ČR a vybraných zemích EU*. [online].Ostrava,2009.[cit. 2013-7-23].Dostupné na WWW. <http://www.ekf.vsb.cz/miranda2/export/sites-root/ekf/frpfi/cs/okruhy/rocnik-2009/prispevky/dokumenty/Foriskova.Dana.pdf>
- [6] FORIŠKOVÁ Dana ,*Analýza zadluženosti domácností v České republice*[online] [cit. 2013-07-05].Dostupné na WWW: http://www.ekf.vsb.cz/miranda2/export/sites-root/ekf/frpfi/cs/okruhy/rocnik-2007/prispevky/dokumenty/S154_Foriskova_Dana.pdf
- [7] *Exekuce není osobní bankrot*. [online][cit.2013-07-08].Dostupné na WWW. <http://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/1260-exekuce-neni-osobni-bankrot-09-08-2013?w=>
- [8] *Historická ročenka národních účtů 1990-2010*. ČSÚ, Praha,2012. IBSN 978-80-250-2177-4

- [9] HRONOVÁ Stanislava, HINDLS Richard, *Ekonomické chování sektoru domácností ČR - spotřeba a zadluženost*, Statistika.Praha:Professional Publishing,2008,roč.45,č.3,str.189-204 . ISSN 0322-788X
- [10] HRONOVÁ Stanislava, HINDLS Richard, *Národní účetnictví, koncept a analýzy*.Nakladatelství C.H.Beck,2000,str.66-67.ISBN 80-7179-235-7
- [11] *Charakteristika spotřebitelského úvěru. ČLFA* [online]. 2003-09 [cit. 2013-01-12]. Dostupné z WWW: <http://www.clfa.cz/index.php?textID=48>
- [12] *Finanční gramotnost: tempo a struktura zadlužování českých domácností*..[online][cit.2012-12-13].Dostupné na WWW. <http://nf.vse.cz/wp-content/uploads/Dvo%C5%99%C3%A1k-Pavel1.pdf>
- [13] *Makroekonomická analýza, prognóza a hospodářská politika* [online]. [cit. 2012-08-12]. Dostupné na WWW: <http://rybacek.esports.cz/2c/SNU-Spevacek.pdf>
- [14] *Národní účetnictví* [online]. [cit. 2012-08-12]. Dostupné na WWW: <http://nb.vse.cz/~urbanek/VF200/NarUcetnictvi.pdf>
- [15] *Nebankovní sektor*[online],[cit. 2013-7-5].Dostupné na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Nebankovni%AD_p%C5%AF%C4%8Dka
- [15] REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. Praha: Management Press, 2005. 627 s. ISBN 80-7261-132-1.
- [17] *Vývoj zadluženosti českých domácností*.Sfinance.cz.[online][cit.2013-3-24]. Dostupné na www. <http://www.sfinance.cz/kolik-celkove-dluzime/t1738>
- [18] ZAJÍČKOVÁ Drahomíra,*Struktura spotřeby domácností zaměstnanců a důchodců v letech2004-2008, sociálně-ekonomické souvislosti na začátku 21. století*.Praha,2010.[online][cit. 2012-02-04].Dostupné na WWW: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_330.pdf
- [19] *Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení* [online]. [cit. 2012-11-30]. Předlužení. Dostupné z WWW: <http://www.ey2010.cz/predluzeni/>
- [20] *Zájmové sdružení právnických osob CNCB – Czech Non-Banking Credit Bureau*. [online][cit.2013-3-24]. Dostupné na WWW. <http://www.cncb.cz/>
- [21] *Hospodařit je umění*. Příručka pro pedagogy k výuce vybraných témat finanční gramotnosti na středních školách. 2010 [online]. [cit. 2012-07-23]. Dostupné z WWW: <http://www.financi-ramotnost.eu/PDFs/DT%20NOVE%20VYZVY%20publikace.pdf>

[22] *Instinkt - Kdo nedluží, není Čech* (22.11.2012) [online]. Dostupné z WWW: <http://ekcr.cz/1/monitoring-medii/941-instinkt-kdo-nedluzi-neni-cech-22-11-2012?w=>

[23] *Český dluh je v rámci EU podprůměrný, roste ale rychleji* [online]. [cit. 2012-07-23]. Dostupné z WWW: <http://www.novinky.cz/ekonomika/308420-cesky-dluh-je-v-ramci-eu-podprumerny-roste-ale-rychleji.html>